

Från parkkaraktär till miljökaraktär

-Parkkaraktärerna som inventeringsunderlag för hela landskapet

Sarah Andersson

Från parkkaraktär till miljökaraktär

-Parkkaraktärerna som inventeringsunderlag för hela landskapet

From park characteristic towards environmental characteristic

-The park characteristics as inventory basis for the entire landscape

Sarah Andersson

Examensarbete inom Magisterprogrammet Natur, Hälsa och Trädgård, 15 ECTS
Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU i Alnarp
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi
Handledare: Patrik Grahn
Biträdande handledare: Erik Skärbäck
© Sarah Andersson, tel. 0734-353784

Förord

Detta examensarbete bygger på en regional inventering av miljökaraktärer som utfördes på Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, i Alnarp våren 2008. Inventeringen är utförd i olika delar, totalt har de åtta parkkaraktärerna kartlagts för hela Skåne. Parkkaraktärerna symboliserar värden i utemiljöer som människor i allmänhet föredrar. Det har under våren även visat sig att det finns samband mellan karaktärerna och god hälsa. Karaktärerna utvecklas i dagsläget mot att bli ett verktyg för att säkerställa och bevara rekreativa värden i landskapet.

Den prunkande koloniträdgården på framsidan är, av alla de platser jag besökt under arbetes gång, kanske den plats som jag personligen bäst tycker symboliserar en rekreativ miljö. Här kan man i avskildhet njuta av en vacker utemiljö där det finns möjlighet till aktivitet, men inga måsten. Att få vara en del i utvecklingen mot att karaktärerna ska bli ett redskap för att främja denna typ av miljöer har varit utmanande och utvecklande, men framförallt väldigt roligt.

Jag vill tacka min handledare Patrik Grahn för värdefulla tips inför inventeringen, samt för vägledning under skrivandeprocessen. Tack även till min biträdande handledare Erik Skärbäck för stöd under utförandet av inventeringen, samt för kommentarer och hjälp under författandet av detta examensarbete. Vidare vill jag tacka alla de tjänstemän vi under våren mött i de skånska kommunerna Utan all den information ni bidrog med hade inventeringen aldrig kunnat utföras! Slutligen tack till min kurskamrat Elisabeth von Essen, som varit min kollega under utförandet av inventeringen, samt till Bette Malmros vid region- och trafikplanekontoret i Stockholms läns landsting för värdefull dialog och erfarenhetsutbyte.

Samtliga fotografier i rapporten är tagna av författaren. Underlagsdata till kartan på sidan 17 är hämtade ur © Lantmäteriet Sverige 1000+.

Sammanfattning

Parkkaraktärerna härstammar från forskning kring människors preferenser i parker. I dagläget utvecklas karaktärerna mot att fungera som inventeringsunderlag för hela landskapet, som ett mått på rekreativa värden. I samband med detta döptes karaktärerna om till miljökaraktärer. Svårigheter finns med att omsätta karaktärerna till ett konkret planeringsverktyg, eftersom de bygger på människors subjektiva värderingar.

Detta examensarbete grundar sig på en regional inventering av fyra utav de åtta karaktärerna. De karaktärerna som inventerades, i samarbete med de 33 skånska kommunerna, var Allmänningen, Lustgården, Centrum/festen och Rymd. I kommande undersökning har karaktären Lustgården valts ut som underlag till en djupstudie av det insamlade materialet. Syftet med detta examensarbete är att främja utvecklingen av karaktärerna som inventeringsunderlag och planeringsverktyg.

Djupstudien bygger på analyser av tre förvaltningstyper och deras tolkning av karaktären Lustgården. Förvaltningstyperna är de tre som dominerat bland de besökta kommunerna i inventeringen, nämligen planavdelning, parkförvaltning samt miljöförvaltning. Resultatet av djupstudien indikerar att planavdelningarnas tolkningar ligger närmast de grundtankar som Lustgården härstammar ifrån, samt att tolkningen av karaktärerna är beroende av informanternas olika bakgrunder och erfarenheter.

Diskussionsavsnittet ger förslag på utveckling av karaktären Lustgården mot att omfatta alla åldersgrupper, samt förslag på ett namnbyte eftersom benämningen Lustgården verkar tilltala en individ på ett personligt plan vilket medför att karaktärens ursprung går förlorat vid inventering. Vidare ger diskussionen tips för den som i framtiden ska arbeta med inventering av karaktärerna, eller liknande redskap. Exempel på tips är involvera planavdelningarna, definiera detaljeringsgraden och anpassa informanterna efter denna samt var tydlig i instruktionerna till de som praktiskt ska utföra inventeringen. Ytterligare ett förslag är att en person, eller en grupp, har överblick över hela inventeringen för att uppnå någon form av homogenitet i det insamlade materialet.

Nyckelord: parkkaraktär, miljökaraktär, inventering, fysisk planering, rekreativa miljöer, Lustgården

Abstract

The park characteristics arise from research about people and their preferences in parks. Today the characteristics are about to become functional inventory basis for the entire landscape, as a measurement for recreational values. As the characteristics took the step towards including the entire landscape, the name was changes to environmental characteristics. Difficulties appear when the characteristics turn into a tool for spatial planning, since they are built upon peoples subjective values.

This report founds on a regional inventory of four out of the eight characteristics. The four characteristics included are The common, The pleasure garden, Festive and Spacious. The inventory was accomplished in cooperation with the 33 municipalities in Skåne, southern Sweden. In the following survey the characteristic The pleasure garden was chosen as foundation for a study that goes through the gathered material thoroughly. The purpose upon which this report relay is to facilitate the development of the characteristics as an inventory basis and as a tool for spatial planning.

The study is based upon analyses of three types of administration agencies and their interpretations of The pleasure garden. The types of administration agencies chosen are the three that dominated during the visites in the municipalities, namely the agency of spatial planning, the agency of parks and the agency of environmental issues. The result of the study indicates that the interpretations made by the agencies of spatial planning maintains the origin thoughts, from which The pleasure garden arise from, the best. Further, the interpretation of the characteristics depends on the persons that interpret and their background and experiences.

The discussion in the end of this report suggests some development of the characteristic The pleasure garden, and suggestion for a change of name to *refuge*. This is because the word pleasure appeals on a personal level, and makes the foundation of the characteristic disappear during the process of interpretation. Further on, the discussion suggests what to think about when working with the characteristics as an inventory basis. Examples is: including the agency of spatial planning, define the level of detail and choose the people to perform the inventory due to this level. Another suggestion is to have one person who has the general idea through the project, to create a sense of homogeneity in the gathered material.

Keywords: Park characteristic, environmental characteristic, inventory, spatial planning, recreational environments, The pleasure garden

Innehåll

1. Inledning och avgränsningar	7
1.1 Problemet ringas in	7
1.2 Några viktiga begrepp.....	9
1.3 Mellan positivism och hermeneutik	9
2. Karaktärerna som inventeringsunderlag – vägen från teori till praktik	11
2.1 Karaktärerna och balanseringsprincipen	11
2.2 Inventering med liknande redskap – Upplevelsevärden och Kvalitetsattribut	12
3. Vägen fram till syftet	14
3.1 Syfte.....	14
3.2 Frågeställningar	15
4. Tillvägagångssätt	16
4.1 Förberedelsefasen	16
4.2 Inventeringsfasen	16
4.3 Sammanställningsfasen	17
4.4 Djupstudien	19
4.4.1 Urvalet	19
4.5 Etiska överväganden.....	20
4.6 Sammanfattning av Tillvägagångssätt	21
5. Historien om Lustgården	22
5.1 Teorierna bakom Lustgården.....	22
5.2 Karaktären växer fram	23
5.3 Nordh och nycklingsverktyget	24
5.4 Aktivitetskriterier.....	24
5.5 Lustgården som indikator för resultatets utfall	25
6. Resultat av djupstudien.....	27
6.1 Kommuner representerade av planavdelningar	27
6.2 Kommuner representerade av parkförvaltning	28
6.3 Kommun representerad av miljökontor	30
6.4 Konklusioner av djupstudien	31
7. Diskussion.....	32
7.1 Vem ska man fråga?	32
7.2 Hur ska man gå till väga?	34
7.3 Tolkningsföretråde och reflexivitet	35
7.4 Fungerar karaktärerna som inventeringsunderlag?	36
8. Avslutning	38

1. Inledning och avgränsningar

Ungefär vid samma tid för ett år sedan, våren 2007, författade jag min examensuppsats i idrottsvetenskap. Titeln på den är *Fysisk planering för fysisk aktivitet*, och det var i samband med det arbetet som jag kom i kontakt med forskning kring hälsa kopplat till fysiska miljöer för första gången. Det var också i samband med informationsökning kring fysisk miljö och hälsa som jag fann magisterprogrammet Natur, Hälsa och Trädgård, som jag nu drygt ett år senare är i färd med att avsluta. Idag känns det som en självklarhet att fysiska miljöer, i synnerhet livsmiljöer, påverkar människors hälsa. En viktig slutsats som jag gjorde i *Fysisk planering för fysisk aktivitet* var att yrkesmänniskor som jobbar med stadsplanering gärna vill arbeta med hälsofrågor, men att de saknar verktyg för att göra det. Därför är det extra spännande att nu vara en del i utvecklingen mot att parkkaraktärerna ska kunna fungera i praktiken.

1.1 Problemet ringas in

Så var det dags att välja ämne inför examensarbetet i år, och möjligheten att ingå i ett projekt kring de så kallade parkkaraktärerna dök upp. Det handlade om att jag och min kurskamrat Elisabeth von Essen skulle resa runt i Skåne och samla in information från kommunerna. Jag fick från början veta att projektet var kopplat till folkhälsa, och fastnade direkt för förslaget. Parkkaraktärerna är åtta till antalet, och framtagna av först Grahn och Sorte (1985), och senare av Berggren-Bärring och Grahn (1995) med hjälp av preferensforskning. Preferera betyder *föredra*, det vill säga att det man med säkerhet vet idag är att människor i allmänhet föredrar miljöer som innehåller en eller flera parkkaraktärer. Karaktärerna som härstammar från ovanstående forskare är:

- Allmänningen
- Artrikedom
- Centrum/festen
- Kultur
- Lustgården
- Rymd
- Rofylldhet
- Vildhet

För en utförligare beskrivning av dessa åtta, se bilaga 1.

Även andra forskare har kommit fram till liknande karaktärer, även om de benämns annorlunda. Till dessa hör bland andra Alexander Ståhle (2000) i Stockholm som skriver om *sociotoper* och danske Ole Hjort Caspersen (2006) som benämner det *oplevelsevaerdier*. Två finska forskare, Marketta Kyttä och Maarit Kahila (2005) har tagit fram några *kvalitetsfaktorer*, både positiva och negativa. Flera av de positiva faktorerna påminner om karaktärerna, exempelvis Rofylldhet och Rymd som är direkta motsvarigheter samt Lustgården som i den finska studien benämns Trivsamt (min översättning). I en holländsk

studie från 2005 rationaliserar Ann Van Herzele ner till fem vad hon kallar *kvalitetsattribut* (min översättning). I dessa väger Van Herzele också in tillgänglighetsaspekten, möjligheten att komma till och att röra sig på platsen. Till skillnad från de andra kategoriseringarna tycks Van Herzele inte fokusera så mycket på möjligheten till aktivitet på platserna, vilket kan förklara varför motsvarigheten till Lustgården och Allmänningen inte finns med bland hennes platsattribut.

Det som i dagsläget forskas kring är hur karaktärerna ska användas i praktiken, i den fysiska planeringen. Det finns exempel där man använt parkkaraktärerna i den så kallade balanseringsprincipen. Detta innebär i korthet att karaktärerna identifieras innan en exploatering för att sedan bevaras och återskapas under och efter byggandeprocessen. Exempel finns att hämta från bland andra Lomma hamn och Malmö Airport (Skärbäck 2007a, 2007b & 2007c). Parkkaraktärerna togs fram i samband med forskning kring just parker. I ovan nämnda projekt, samt i det projekt som jag själv ingick i, omfattade emellertid resonemanget kring karaktärerna hela landskapet. Därav kom namnet på denna rapport, och därmed ställdes karaktärerna inför en annan verklighet. Denna verklighet ämnar jag ägna detta examensarbete åt att problematisera och redogöra för.

Historiskt har grönytor i staden betraktats som buffertzoner för biologisk mångfald och expansion. Hälsa och livskvalitet har under 2000-talet växt till det tyngsta argumentet för att bevara och anlägga grönytor i tätorterna. (Van Herzele 2005) Som ovan nämnt har ett antal karaktärer i utemiljöer som människor föredrar kunnat utkristalliseras. Projektet där de åtta karaktärerna under våren 2008 kartlades för Skåne syftar i sin helhet till att ta reda på om dessa karaktärer som människor föredrar, också påverkar deras hälsa positivt. I en studie från 2005-2006 som i huvudsak leddes av Länsstyrelsen i Skåne har miljökaraktärerna Vildhet, Rofylldhet, Kultur, Artrikedom och Rymd identifierats med Geografiska Informationssystem (i fortsättningen GIS). Detta har gjorts av en grupp forskare vid SLU i Alnarp, för att sedan i ett samarbete med en grupp forskare från Lund genom statistiska analyser ta reda på sambandet mellan miljökaraktärerna och folkhälsostatistik. Resultaten i sin helhet är under publicering i artikeln ”Recreational values of the natural environment in relation to neighbourhood satisfaction, physical activity, obesity and wellbeing” (Björk et. al 2008) i *Journal of Epidemiology and Community Health*, i korthet visade de att antalet karaktärer inom 300 meter från bostaden har ett positivt samband med bland annat trivsel och graden av fysisk aktivitet. Den studien omfattade hela Skåne med undantag för de större huvudtätorterna Malmö, Lund, Kristianstad och Helsingborg eftersom karaktärerna här behöver identifieras med andra metoder än GIS-data från Länsstyrelsen.

I februari 2008 fick Elisabeth von Essen och jag i uppdrag att komplettera ovanstående inventering genom att kartlägga de tre karaktärerna Lustgården, Allmänningen och Centrum/festen samt att komplettera karaktären Rymd genom inventering av markerade leder. Min uppfattning om varför dessa karaktärer är svåra att inventera digitalt är, att de förutom fysiska faktorer också innehåller sociala sådana, det vill säga de innefattar även livet på platsen. För att kunna utföra detta har vi besökt 32 av Skånes 33 kommuner, i kommun

nummer 33 fanns en person som var väl insatt i karaktärerna sedan tidigare, varför denne istället skickade materialet direkt till oss. Mer om metoden följer i avsnitt 5.

Efter att vi tillsammans slutfört och rapporterat inventeringen i juni 2008 (Andersson & von Essen, www.sundskap.se) är det nu dags att författa var sitt examensarbete. Som tidigare nämnt har jag personligen valt att fokusera på vad som händer när parkkaraktärerna blir miljökaraktärer. Det finns några grundläggande saker som jag funderat över under resans gång. Dels innefattar miljökaraktärerna inte bara hela landskapet, utan i denna undersökning har de även fungerat som inventeringsverktyg för ett *stort geografiskt område*. Detta för med sig att *många personer* har varit involverade, vilket medfört olika tolkningar av karaktärerna. Materialet som samlats in från de skånska kommunerna är väldigt stort, varför avgränsning inför författandet av denna rapport har varit nödvändig att göra. Dels har jag valt att fokusera på karaktären Lustgården i djupstudien som presenteras i avsnitt 6, på grund av att min upplevelse är att platserna som blivit klassade som just Lustgården skiljer sig mer från varandra än det övriga materialet vi samlat in. Vidare har jag även valt att göra ett strategiskt urval på fem kommuner, och undersökt deras val av lustgårdar närmare för att skapa någon form av bild av hur karaktären Lustgården tolkats av olika personer. Lustgården bör ses som ett medel i undersökningen, men den fyller en central roll så tillvida att det är tolkningen av denna karaktär som här får agera indikator på hur inventeringen i stort mynnat ut.

1.2 Några viktiga begrepp

Parkkaraktärer är det ursprungliga begreppet på de åtta karaktärer som utkristalliserats i forskning kring användning av parker. I denna undersökning har begreppet miljökaraktärer använts, för att tydliggöra att hela landskapet omfattas och inte endast parkerna. Parkkaraktärerna och miljökaraktärerna är i grunden de samma. Därför används fortsättningsvis begreppet karaktär när såväl parkkaraktärer som miljökaraktärer, i en vidare mening, omfattas av resonemanget.

1.3 Mellan positivism och hermeneutik

All forskning startade med naturvetenskapen, där man letade efter absoluta sanningar. Sökandet efter och tron på absolut kunskap kallas för positivism. Den absoluta kunskapen är enligt positivisten endast den som vi kan erfara med våra sinnen, eller mäta med hjälp av instrument. Kvantitativ metod var från början den enda typen av metod, men när human- och samhällsvetenskaperna tog fart var detta inte längre hållbart. En annan linje, hermeneutiken, växte fram och bygger företrädesvis på kvalitativa metoder och tolkning av det insamlade materialet. Inom hermeneutiken är analyser och kvalificerade spekulationer tillåtet. (Thurén 1991)

Jag vill inte föra en diskussion varken för det ena eller andra här, utan endast påvisa faran med att göra subjektiva tolkningar till numeriska data. Även om det material som samlats in under projektets gång idag består av punkter på en karta och statistik, är det tolkningar från

olika personer som ligger till grund. Dessutom har tolkningarna skett i flera led, vilket gör att sannolikheten för misstolkning ökar.

I nästa avsnitt presenteras några tidigare forskares erfarenheter från att arbeta med karaktärerna eller liknande redskap och vilka möjligheter och svårigheter de upptäckt i sitt arbete. Fokus ligger på metoderna och hur de fungerat, enligt forskarna.

2. Karaktärerna som inventeringsunderlag – vägen från teori till praktik

Att ta reda på hur saker och ting förhåller sig är en sak. Att omsätta dessa iakttagelser till praktik är en annan. De åtta karaktärerna är framtagna genom långvarig forskning, och de utvecklas fortfarande. Frågan som forskarna idag brottas med bygger emellertid på att de åtta karaktärerna finns, men hur ska de omsättas till att bli användbara i praktiken? I dagsläget görs försök att kategorisera platser med hjälp av vilka aktiviteter som kan utföras på platsen. (Grahn & Stigsdotter 2008-07-07) Vilka aktivitetskriterier som är specifika för lustgården presenteras nedan (se avsnitt 5.4).

Denna rapport ämnar beskriva hur karaktärerna fungerar som underlag för inventering. Inventering med karaktärer eller liknande underlag har tidigare gjorts på två sätt. Dels har karaktärerna fungerat som ett slags mått på kvaliteten på en plats eller ett område före och efter en exploatering, den så kallade balanseringsprincipen. Dels har karaktärerna (eller liknande miljökvantiteter) använts för att beskriva ett områdes potential som rekreationsområde. Nedan beskrivs några projekt där karaktärerna använts på olika sätt för att säkerställa, värdera eller förbättra miljöers rekreativa värden. Detta för att illustrera tillvägagångssättet samt belysa de problem och möjligheter som finns i att använda karaktärerna som inventeringsunderlag.

2.1 Karaktärerna och balanseringsprincipen

För att säkerställa eller utveckla miljöers rekreativa värden har karaktärerna använts som bedömningsunderlag vid exploatering. Försök har bland annat gjorts vid utbyggnad av hamnområdet i Lomma och vid Malmö Airports utbyggnad med flera. I dessa projekt har man använt sig av karaktärerna och den så kallade balanseringsprincipen. Denna metod används för att minimera exploaterings påverkan på de rekreativa miljöerna och återställa området i samma skick som före exploateringen, om inte än bättre. Detta kan göras på olika sätt, dels kan värdena återskapas på en annan plats, eller så kan andra värden återskapas på samma plats. Ett exempel är rofylldhet, som är svårt att återskapa då buller intar en plats, men som kan kompenseras med en annan karaktär. I förslaget till Lomma hamn har fler karaktärer skapats i samband med exploateringen. Vid Malmö Airport innehåller förslaget till stor del att befintliga karaktärer återskapats på andra platser. (Skärbäck 2007a, 2007b & 2007c)

I exempelvis Tyskland är kompensation en vedertagen del i den fysiska planeringen. Till grund för detta ligger det etiska tankesättet att den som förstör ett rekreativt värde i naturen ska kompensera för det. I dagsläget saknas lagstiftning för att ta vara på rekreativa miljöer vid exploatering i Sverige. De projekt där man arbetat med karaktärerna och balanseringsprincipen statuerar exempel på hur man kan påvisa de rekreativa värdena i en miljö. Detta är viktigt för att kunna bevara eller utveckla denna typ av karaktärer vid exploatering. Även om det i dagsläget inte finns några krav att ta hänsyn till dessa värden, har politiker och andra beslutsfattare fått upp ögonen för de rekreativa miljöerna och dess värden genom att de

påvisats. Förutsättningen för att kunna använda sig av karaktärerna och balanseringsprincipen är att de rekreativa värdena påtalas och kartläggs tidigt i en exploateringsfas. (ibid.)

2.2 Inventering med liknande redskap – Upplevelsevärden och Kvalitetsattribut

Ett exempel där redskap liknande karaktärerna varit grund till en undersökning av rekreativa värden för ett större geografiskt område är rapporten *Upplevelsevärden; sociala kvaliteter i den regionala grönstrukturen* (Malmros 2001). Syftet med den rapporten var att pröva en arbetsmetod för att ta reda på vilka sociala värden som finns i grönområdena i Stockholm med omnejd. Tanken var att utveckla en metod för användning som stöd för utveckling av den regionala grönstrukturen. Upplevelsevärdena är som följer: Orördhet/mystik, Skogskänsla, Frihet och rymd, Artrikedom och naturpedagogik, Kulturhistoria, Aktivitet och utmaning samt Service och samvaro. De attribut som upplevelsevärdena innehåller motsvarar karaktärerna i många fall. Upplevelsevärdenas namn tyder på att de är mer inriktade på aktiviteterna på platsen än vad karaktärerna är. I vissa fall kan också ett upplevelsevärde vara en blandning av två karaktärer, såsom skogskänsla som kan liknas vid en blandning av rymd och rofylldhet. Bland upplevelsevärdena saknas motsvarigheten till karaktären Rofylldhet, istället fungerar tystnad som en komponent i några av upplevelsevärdena.

För att kartlägga upplevelsevärdena användes befintligt material såsom markanvändningskartor, översiktsplaner och naturkataloger. Olika underlag har använts för att på bästa sätt svara upp mot det specifika upplevelsevärdet. Som exempel har Service/samvaro identifierats med hjälp av orienteringskartor, uppgifter om kollektivtrafik från Stockholms lokaltrafiks (SL) hemsida samt turistinformation. Grönområdena kring Stockholm liknas vid 10 gröna kilar. Under arbetet med kartläggningen av upplevelsevärdena i varje kil, var berörda kommuner samt representanter från Stockholms läns landsting involverade. Varje kommun representerades av en person som arbetade med gröna frågor, till exempel en ekolog, och en person som arbetade med översiktlig planering. Kommunerna bidrog med nödvändigt underlag, varpå landstingen karterade materialet i GIS innan kommunerna slutligen granskade resultatet. På så sätt kunde upplevelsevärdena identifieras i grönområdena i Stockholm med omnejd. (Malmros 2008-08-05)

Det som pekas på rörande metoden i *Upplevelsevärden [...] (Malmros 2001)* är att det uppstår problem med detaljeringsgraden eftersom området är stort. Detta beror dels på tidsaspekten, det var inte tidsmässigt möjligt att göra inventeringen mer detaljerad. Dels beror det på lokalkännedomen, det är inte möjligt att känna till alla ”guldkorn” som finns i ett så omfattande område, inte ens för kommunrepresentanterna som hade förhållandevis god inblick i sin kommuns grönområden. Det var svårt att hitta en lämplig skala att utföra hela inventeringen på. Skalan varierade under projektets gång. Vidare var det en svårighet att många personer, med olika uppfattningar och åsikter, var involverade i det omfattande projektet. Gränsdragningen kring hur mycket varje part får bestämma var en utmaning. Tydligt var att personliga erfarenheter och intressen påverkade resultatet. (ibid.)

I dag används upplevelsevärdena av kommuner i Stockholmsområdet för att värdera miljöers rekreativa värden, dels för att kunna bevara värdefulla miljöer vid exploatering och dels för att kunna utveckla dem. Att utveckla kan betyda olika saker när det gäller upplevelsevärden. En plats med värdet Orördhet/ mystik kanske inte ska marknadsföras så att fler kan ta del av den, då förändras upplevelsevärdet till att vara något annat. Även på andra platser, till exempel i Helsingfors, har man använt sig av upplevelsevärdena för att kartlägga rekreativa värden i grönområden. Metoden har utformats på ett universellt sätt för att kunna passa in på olika platser i olika delar av landet/världen. (ibid.)

Som ovan nämnt (se avsnitt 1.1) använde sig Van Herzele av fem kvalitetsattribut i sin studie om fem holländska städers grönområden från 2005. Attributen är som följer: Tystnad, Tillgänglighet, Natur, Kultur samt Rymd (min översättning). Vidare delar Van Herzele in grönområdena i fyra funktionalitetsnivåer baserat på storlek och användning. Dessa är: kvartersgrönområde, distriktsgrönområde, stadsgrönområde samt urban skog (min översättning). Studien visar att ju lägre funktionalitetsnivå, desto sämre kvalitet på grönområdet. Detta undantaget kvaliteten kultur, som ökar med sjunkande funktionalitetsnivå. Vidare är tystnad den kvalitet som är sämst representerad i den tätortsnära naturen. En annan iakttagelse som Van Herzele gör är att närheten till grönområde har ett positivt samband med befolkningsökning, det vill säga att de bostadsområden som har god närhet till bra grönområden har ett högre inflyttningstal. (Van Herzele 2005)

Van Herzeles inventering är gjord med hjälp av GIS. Det vill säga digitalt material har legat till grund för identifieringen av de fem kvalitetsattributen. Detta innebär att förhållanden mellan användning av grönområden och till exempel inflyttning till ett bostadsområde kunnat kartläggas över tid för att även påvisa förändringar. Metoden kan emellertid anses vara godtycklig, eftersom attributen är av en mer kvalitativ karaktär. Van Herzele påpekar själv att för att säkerställa resultaten kunde studien kompletteras med observationer av platser, men att det skulle ha varit för tidskrävande. Vidare menar hon att det upplevda området ofta inte överensstämmer med det karterade, alltså de upplevda gränserna hos besökaren är inte de samma som de faktiska på kartan. Van Herzele påpekar också problemet med att de olika kvalitetsattributen ofta flyter in i varandra i upplevelsen, men är tydligt åtskilda på kartan. Van Herzeles förslag till en mer dynamisk planering av stadens landskap är att involvera invånarna i planeringsprocessen, istället för att genom perceptionsforskning och aktivitetskarter försöka förstå vad grönytor ska innehålla för att bli attraktiva. (ibid.)

I en jämförelse mellan dessa två studier (Malmros (2001) och Van Herzele (2005)) kan sägas att upplevelsevärdena (2001) i högre grad tar aktiviteten på platsen i beaktning. För att en plats ska vara användbar är detta en viktig parameter. En styrka i kvalitetsattributen (2005) är att de tar hänsyn till tillgängligheten, det spelar ingen roll hur innehållsrik en plats är om det inte finns möjlighet att ta sig till den. En kritik mot upplevelsevärdena är att de inte har rofylldhet eller tystnad som ett eget värde. I den Holländska studien påvisas att tystnad är en bristvara i det urbana landskapet, och att ha rofylldhet/tystnad som ett eget värde eller en kvalitet belyser extra tydligt att det är en viktig komponent i det rekreativa landskapet.

3. Vägen fram till syftet

Ovanstående genomgång som redogör för hur karaktärerna, och liknande teoretiska begrepp, använts i praktiken förenklar inte direkt min uppgift. Snarare är det så att den bekräftar att dessa komplexa karaktärer, som bygger på människors upplevelse, är svåra att omsätta i praktiken. Särskilt svårt tycks det vara i geografiskt mer omfattande projekt, såsom de som Van Herzele och Malmro arbetat med. De tycks brottas med det svåra att omsätta teori till praktik. Närmast kommer kanske Van Herzele, som tycker sig hittat en bra modell i att involvera invånarna. Men enligt Malmros, som trots år av arbete ändå stannat på en detaljeringsnivå där hon arbetat tillsammans med kommunala tjänstemän, är det en tidsmässig omöjlighet att blanda in fler parter eftersom en mindre skala blir svårare att hantera. Kanske finns svaret i att utveckla dessa metoder för att involvera invånarna, vilket pågår bland annat på SLU i Alnarp (Östlund 2006). Frågan jag ställer mig själv vid det här laget är: Vad vill jag bidra med i denna vetenskapliga diskussion? Min ambition är ju att på något sätt främja utvecklingen av karaktärerna som inventeringsunderlag, och utvecklingen mot att göra dem än mer användbara i praktiken.

Det som var unikt med den resa genom Skåne som jag deltagit i var tillfället att samla in en massa information i mötet med de kommunala tjänstemännen som annars inte varit möjlig. Ett unikt möte med varje människa som genom sina erfarenheter och kunskaper kunnat bidra med sina särskilda synpunkter och infallsvinklar. En iakttagelse som inledningsvis presenterades var mina egna tankar kring tolkningen av karaktärerna och beroendet av vem som tolkar. Detta kan tyckas självklart, men ett stöd för resonemanget är nödvändigt för diskussionen. Ödman (1994) skriver att tolkning är beroende av förförståelse, och att tolkning bör byggas på kunskap och tidigare erfarenheter för att motverka misstolkningar och fördomar.

3.1 Syfte

De tolkningar av karaktärerna som ägt rum i projektet är inte bara komplexa att förstå på grund av att de är just tolkningar, utan även för att de bygger på ett stort antal olika erfarenheter och förförståelser från olika individer. Den empiri som samlats in har delvis innefattat information om dessa bakgrunder, men till en begränsad omfattning. Trots detta finner jag det vara ett intressant avstamp mot att formulera syftet. Tanken är också att på något sätt föra diskussionen framåt, varför syftet bör vara visionärt formulerat. Utifrån dessa utgångspunkter formuleras syftet: *Syftet med undersökningen är att ta reda på vilken/vilka förförståelser och vilket/vilka tillvägagångssätt som bäst tar till vara på den ursprungliga betydelsen av karaktärerna vid inventering av hela landskapet som arbetsmetod.* Om detta syfte bevaras genom undersökningen ger det således ett riktmärke för kommande undersökningar, vilket tillvägagångssätt som bäst fungerat i praktiken. Detta syfte leder fram till några frågeställningar som behöver besvaras:

3.2 Frågeställningar

Vem ska man vända sig till när man på regional nivå önskar inventera karaktärerna, för att få så bra kvalitet på materialet som möjligt? Detta är värdefull information för den som önskar göra en liknande inventering framöver. Att träffa rätt person direkt sparar tid i arbetet.

Hur ska man gå till väga när man på regional nivå önskar inventera karaktärerna, för att få så bra kvalitet på materialet som möjligt? Vilken information och vilka instruktioner behövs?

Vem har tolkningsföreträde? Kommunerna lägger ner ett stort arbete för att utföra en inventering. Hur ska man förhålla sig till det insamlade materialet?

Fungerar karaktärerna som arbetsredskap vid inventering av större geografiska områden? Eller ska man rentav välja en annan metod när man önskar inventera utemiljöers kvalitet för en hel region?

Detta är de huvudsakliga frågorna för utredning i kommande undersökning. Jag reserverar mig för att andra ämnen kommer att dyka upp i senare diskussioner. Efter att ha gjort en upptäcktsresa med allt vad det inneburit, finns det så mycket man vill dela med sig av. Jag vill inte låta viktig information gå till spillo, även om det på något ställe inte är direkt kopplat till syftet eller någon av frågeställningarna.

4. Tillvägagångssätt

Eftersom metoden spelar en centrall roll i rapporten beskrivs den utförligt i detta avsnitt. Utförandet har varit uppdelat i fyra tydliga faser, nedan beskrivs varje fas för sig. De tre första faserna genomfördes inom projekt Interreg IIIA i samarbete med min kurskamrat Elisabeth von Essen. Det fullständiga resultatet från den inventeringen finns i rapporten *Översiktlig kartläggning av miljökaraktärer för Skåne – Allmanningen, Lustgården, Centrum/festen, Rymd* (Andersson & von Essen 2008). Den information om karaktären Rymd som vi samlade in under dessa tre faser utgör en komplettering till tidigare GIS-studie av fem karaktärer, som beskrevs i avsnitt 1.1, bland annat Rymd. Den sista fasen, djupstudien, är min egen undersökning som gjorts efter att de tre första faserna avslutats. Därför kan beskrivningen av den (se avsnitt 4.4) betraktas som metodavsnittet för denna uppsats. Den fasen utfördes för att kunna säga något om utfallet av resultatet i de andra tre faserna. Metoden i de tre första faserna är det huvudsakliga ämnet för diskussionen i avsnitt 7.

4.1 Förberedelsefasen

I slutet av februari fick vi uppdraget att inventera de tre karaktärerna Allmanningen, Centrum/Festen och Lustgården samt markerade leder eller samlade motionsområden i hela Skåne. Inventeringen skulle utföras kommun för kommun, och i första hand vända sig till kommunernas planavdelningar. Därför skickades ett första brev ut till planchefer eller motsvarande med post. Därpå följde ett e-mail med en bifogad beskrivning av karaktärerna samt beskrivning av hur inventeringen skulle gå till (för hela beskrivningen se bilaga 2).

Därefter kontaktades alla personer via telefon för att förankra undersökningen samt att boka in ett möte med varje kommun. I flera fall blev uppdraget hänvisat vidare, huvudsakligen till någon medarbetare på planavdelningen, till miljöförvaltningen eller till parkförvaltningen. Det är dessa tre instanser som sedan huvudsakligen besökts, med undantag av en privatperson samt en turistbyrå som fick ställa upp då två kommuner avbokade besöket. Vissa kommuner var i början motstridiga till att ställa upp, men blev mer positiva efter vidare förklaringar och motiveringar till inventeringen. Alla Skånes 33 kommuner är på något sätt representerade i inventeringen.

4.2 Inventeringsfasen

Så började resan runt i Skåne. Observera att inventeringen i första hand utgick från tätorterna. I de fyra större städerna Malmö, Helsingborg, Lund och Kristianstad räknades huvudtätorterna bort av praktiska skäl. Anledningen till att inventeringen utgick från tätorterna var för att materialet senare ska komma att ingå i undersökningen som beskrevs i inledningen, där korrelation mellan karaktärerna och folkhälsostatistik hittats. I den undersökningen kollar man hur många karaktärer som finns inom ett visst avstånd från bostaden för en viss invånare,

kopplat till bland annat dennes välmående, hälsa och trivsel. På så sätt är det lämpligt att utgå från tätorter, där många människor bor.

Inför besöket hade kommunerna blivit ombudda att förbereda sig genom att i en mindre grupp diskutera fram vart karaktärerna fanns i deras kommun, samt att pricka in dessa på en karta. Kartan var tänkt att användas som ett diskussionsunderlag vid mötet. Förberedelserna hade dock skett i varierande grad. Några kommuner hade inte alls satt sig in i karaktärerna och deras beskrivningar. Andra hade läst beskrivningen men inte ritat på kartan än. En tredje variant var att kommunerna hade skissat lite på en karta som vi sedan förtydligade tillsammans, och så fanns det väldigt ambitiösa exempel på kommuner som hade ritat på kartan och utförligt angett storlek och rangordning på platserna de hade valt ut. Här uppstod också problem med detaljeringsgraden. Tanken från början var att kommunen först skulle delas in i områden efter naturliga barriärer samt efter områden som känns homogena. Här hade kommunerna agerat olika. En del hade prickat in karaktärerna lite på måfå, andra hade delat in kommunen i tydliga områden. En tredje variant var att man tänkt i områden, men inte ritat in några gränser utan låtit områdena vara mer flytande. Många upplevde också en svårighet i att bedöma hur många karaktärer som kunde tas med. I vissa områden, som någon i arbetsgruppen kände till väldigt väl, kunde platser i enskilda kvarter identifieras. På andra, mindre tätorter på landsbygden kände man ofta inte lika väl till var karaktärerna fanns, om de fanns över huvud taget.

Mötena tog ungefär en timme i varje kommun. Kommunerna var i många fall hårt belastade, och hade inte mer tid att avsätta. På den timmen fick vi slutföra arbetet som kommunerna hade påbörjat. Detta innebär att inventeringen är ojämn i kvalitet, eftersom (som ovan beskrevs) förberedelserna såg väldigt olika ut. Även om många kommuner i början inte ville delta i inventeringen blev vi positivt bemötta i de flesta fall. Endast i en kommun blev vi negativt bemötta.

Vid varje möte användes en karta, förberedd med markeringar eller ej, som underlag. Vi diskuterade kring de utvalda platserna, alternativt kring vilka platser som kunde vara lämpliga att välja ut. Varje möte spelades också in med diktafon, vilket användes för att skriva minnesanteckningar. I något fall fick vi inte tillåtelse att använda diktafonen, och en del av inspelningarna misslyckades på grund av tekniska besvär. Vidare fick de personer som deltog vid mötet fylla i ett frågeformulär, som handlade om deras bakgrund och tidigare kännedom om karaktärerna (se bilaga 4). Kartorna, minnesanteckningarna samt frågeformulären fungerade som underlag i sammanställningsfasen, som beskrivs nedan.

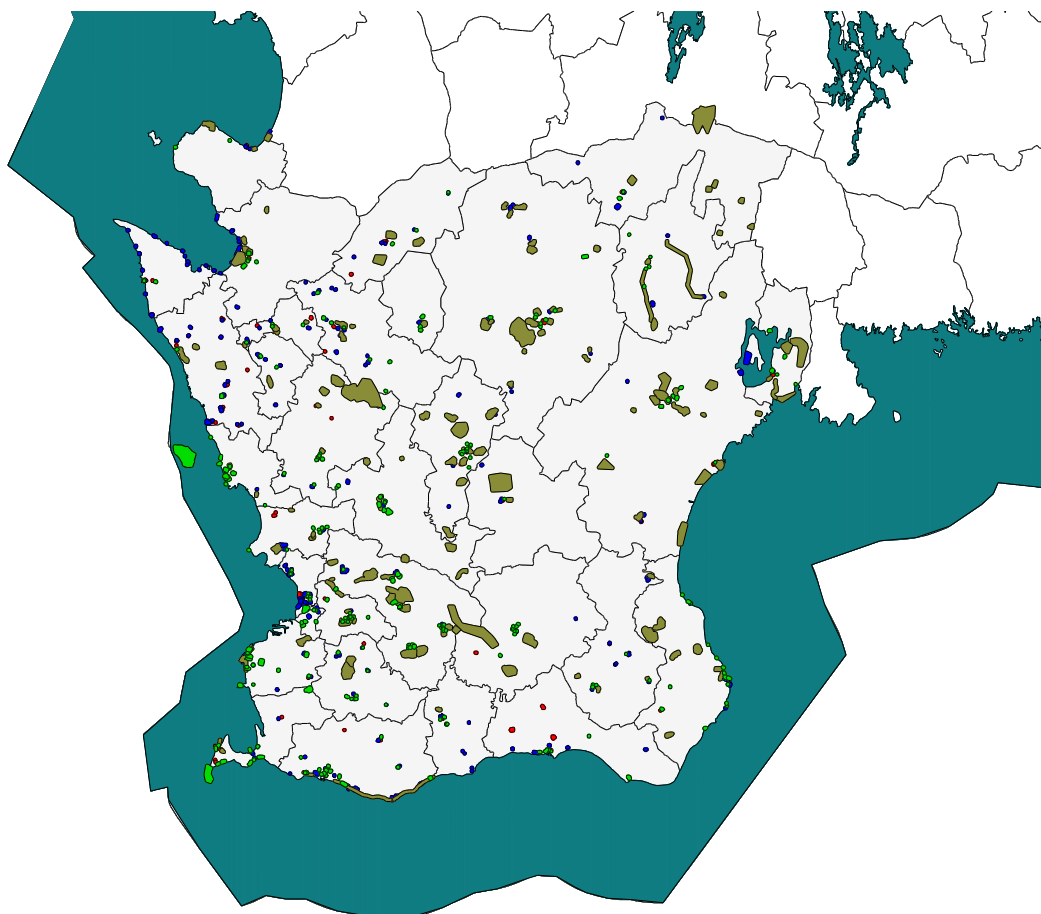
4.3 Sammanställningsfasen

Kartorna och minnesanteckningarna fungerade under sammanställningsfasen som råmaterial, och de aktuella punkterna samt information kring dem lades in i GIS. GIS tillåter sammanlänkning mellan en punkt på kartan och information i form av tabeller. Under sammanställningsfasen diskuterade Elisabeth och jag hela tiden med varandra om vad som

var centralt att få med, vilken typ av platser det var som vi ritade in mm. På så sätt är materialet i någon form omarbetat under sammanställningsfasen. Ett exempel på detta:

Torg har i någon utsträckning blivit klassade som *Allmänningen*. I beskrivningen av Allmänningen i aktuell inventering, som vi kommit fram till i samråd med Patrik Grahn, anges att utsikt är en viktig komponent i karaktären. Eftersom torg ofta är omgärdade av byggnader eller liknande, bjuder de inte på någon direkt utsikt. Därför har vi valt att inte ta med sådana platser som Allmänningen när materialet sammanställdes.

Frågeformuläret som informanterna fick fylla i sammanställdes separat i Excel, för att ge en helhetsbild av vilka vi har träffat och hur stor kunskap om karaktärerna som fanns innan de blev kontaktade av oss för att genomföra inventeringen. Här framgår till exempel vilken yrkeskategori de tillhör, hur många år de arbetat vid kommunen, vilka arbetsuppgifter de har samt information om tidigare kännedom kring karaktärerna.

Figur 4.1. Kartan visar spridningen för karaktärerna Allmänningen, Lustgården, Centrum/festen samt Rymd i Skåne. Allmänningen är blå, Lustgården ljus grön, Centrum/festen röd samt vår komplettering av Rymd mörkgrön. Markeringarna har förstörats för att tydliggöra spridningen över Skåne.

4.4 Djupstudien

Tanken med djupstudien var att ta reda på hur de personer vi har träffat påverkat materialet, genom sina förståelser och tolkningar. Från början var min tanke att använda sammanställningen av frågeformulären och koppla den till tabellerna i GIS, för att se kopplingen mellan yrkestillhörighet och tolkning av karaktärerna. Eftersom vi i någon utsträckning själva bearbetat och påverkat materialet i sammanställningsfasen hade ett sådant tillvägagångssätt blivit missvisande. Dessutom har vi i flera kommuner träffat grupper av tjänstemän med olika yrkestillhörigheter, där materialet inte kan sägas svara upp mot *en* persons tolkning. Jag har istället valt att gå tillbaka till råmaterialet, alltså kartorna och ljudinspelningarna som samlats in från kommunerna. En del av platserna har även besökts fysiskt. Tidsmässigt har det inte varit möjligt att gå igenom hela materialet ytterligare en gång, varför ett strategiskt urval har gjorts. Ett ytterligare val har varit att rikta in mig enbart på karaktären Lustgården.

4.4.1 Urvalet

Det finns i huvudsak tre typer av urval (Körner & Wahlgren 2005). I en *totalundersökning* hade samtliga kommuner ingått. I ett *slumpmässigt urval* avgör slumpen vilka kommuner som ska ingå, genom till exempel kast med en tärning eller med hjälp av en dator. Djupstudien är den som direkt ska svara upp mot syftet (se avsnitt 3) i undersökningen, varför jag gjorde bedömningen att ett *strategiskt urval* var det bästa alternativet. Detta innebär, som namnet indikerar, att jag strategiskt valt ut några kommuner att titta närmare på, för att kunna dra slutsatser om hela inventeringens utfall.

Eftersom det inte var möjligt att inrikta sig på informanternas yrkestillhörigheter är djupstudien istället inriktad på att ta reda på hur den *typ av förvaltning* som representerat kommunen i undersökningen påverkat resultatet. Eftersom vi i huvudsak träffat planavdelningar, miljöförvaltningar samt parkförvaltningar ville jag välja ut åtminstone någon kommun som representerats av var och en av dessa. Detta har i sin tur påverkat vilken *typ av yrkeskategori* vi mött, varför denna aspekt på något sätt kommer med i analysen, även om det blir på ett mer indirekt sätt. På planavdelningen jobbar ofta arkitekter eller landskapsarkitekter, på miljökontoret biologer/ekologer och på parksidan till exempel trädgårds- eller landskapsingengörere.

I vissa kommuner träffade vi delar av olika förvaltningar vid samma möte, exempelvis kommunekologen från miljösidan tillsammans med en landskapsarkitekt från plansidan. Även dessa kommuner valde jag bort. Under inventeringsfasen tydliggjordes skillnader mellan kustkommuner, kommuner rika på skog samt övriga kommuner, varför jag siktade in mig på att välja ut två kommuner, som inte låg vid kusten och inte hade nämnvärt mycket skog, som representerats av varje typ av förvaltning vid inventeringen. Det fanns dock bara en kommun som representerats av en renodlad miljöförvaltning och levde upp till ovanstående attribut, varför denna får utgöra ensamt exempel.

Eftersom det är kommunernas egen tolkning av karaktärerna som jag vill komma åt i kommande djupstudie var det viktigt att de utvalda kommunerna hade förberett sig för vårt besök på något sätt. I samband med vårt möte med kommunen präglade vi också materialet i någon mån för första gången. Till exempel fanns det vissa platser vi systematiskt letade efter, såsom koloniträdgårdar. Det är i efterhand svårt att avgöra om dessa platser är kommunernas eget val, eller om det är vi som påverkat valet av dessa platser. Denna typ av Lustgårdar behandlas i kommande djupstudie där det är helt klart att platsen valts ut av kommunen innan besöket. De utvalda kommunerna för djupstudien beskrivs närmare i inledningen till resultatavsnittet.

Urval	Kust	skog	inland	förberedelser
Miljöförvaltning			X	JA
Parkförvaltning			X	JA
Plankontor			X	JA

Figur 4.2. Matrisen illustrerar urvalet inför analysen. Kommunerna som valts ut ligger i Skånes inland, består inte av övervägande skog samt hade förberett besöket på något sätt.

De kommuner som valts ut för djupstudien ska på något sätt försöka belysa hur den förståelse som informanterna besitter har påverkat materialet. För att tydliggöra vissa samband har därför kommuner med vissa attribut valts ut. Dessa kommuner i sig har varken större eller mindre betydelse än andra kommuner i inventeringen i stort. Vilka dessa kommuner är kommer därför inte att redovisas i undersökningen. Mer om detta följer i nästa avsnitt.

4.5 Etiska överväganden

Det finns två anledningar att inte öppet peka ut vilka kommuner som valts ut för djupstudien. Den första anledningen är att samtliga 33 kommuner lagt ner arbete för att hjälpa till med inventeringen. Vi är tacksamma för all den information som vi kunnat samla in, och jag har därför inte för avsikt att genom mitt urval framhäva någon kommun mer än någon annan, utan enbart med hjälp av deras material kunna säga något om utfallet av metoden. Av hänsyn till de kommuner som *inte* valts ut redovisas inte namnen på kommunerna som omfattas av urvalet.

Den andra anledningen att inte peka ut vilka kommuner som ingår i djupstudien är att det är osäkert vad den analysen kommer att visa. Den kan komma att framställa kommunerna positivt, men kan också visa på brister i deras arbete. Med hänsyn till de kommuner som *omfattas* av urvalet redovisas därför inte deras namn. Bilderna på de platser som kommunerna

valt ut som Lustgården är därför i största möjliga mån inte heller tagna på just dessa platser. Platserna har besökts, och sedan har platser med liknande innehåll och karaktär fotograferats för att illustrera beskrivningen av de valda platserna.

4.6 Sammanfattning av Tillvägagångssätt

Undersökningens tre första faser utgör tillsammans en regional inventering av några miljökaraktärer. Mina iakttagelser och tankar under dessa faser utgör grunden för denna rapport. En djupstudie av några strategiskt utvalda kommuner, med Lustgården som exempel, syftar till att tydliggöra eller dementera samband som jag uppfattat under resan genom Skåne. Slutligen utgör såväl iakttagelserna från inventeringen som resultaten från djupstudien grund till diskussionsavsnittet.

Inledningsvis beskrevs att karaktären Lustgården endast bör ses som ett medel i undersökningen. Lustgården, dess bakgrund och attribut används som ett analysverktyg i kommande djupstudie för att kunna säga något om resultatet av hela inventeringen. Det blir därför nu intressant för läsaren att veta något mer om Lustgården, varför nästa avsnitt ägnas åt att redogöra för karaktären.

5. Historien om Lustgården

Historien om Lustgården inleds med att de övergripande tankarna kring perception och landskap som ligger till grund för utvecklingen av karaktären presenteras. Därefter följer en redogörelse för hur Lustgården har utvecklats sedan karaktärerna första gången presenterades 1985 fram till den forskning som fortfarande pågår.

5.1 Teorierna bakom Lustgården

Karaktärerna härstammar från en ekologisk tanke om hur människan upplever miljöer. Med ekologi menas samspelet mellan varelse och omvärld, där människan och dess miljö ses som ett sammanhängande system. Den ekologiska traditionen har studerat det fysiska sambandet mellan individer, såväl djur som människor, och deras miljöer. Den ekologiska psykologin tillför kunskap om det informationsutbyte som äger rum mellan individen och miljön. Detta innebär att en människa endast kan uppleva en plats på den aktuella platsen, och den upplevelsen går inte att återskapa med till exempel kartor eller fotografier. En viktig grundpelare i den ekologiska psykologin är begreppet perception och dess betydelse. Perception ska i detta sammanhang inte ses som en enbart visuell företeelse, utan en upplevelse individen har med hela sin kropp. Enklare uttryckt innebär det *att se*, och inte enbart att titta. Att se sin omvärld innebär att se den visuellt, men också att uppleva den med händer, fötter och alla sinnen enligt den ekologiska psykologin. Vidare går upplevelsen av omgivningen och individen själv inte att separera, det ena kan inte existera utan det andra. (Gibson 1986)

”Perception är en psykosomatisk handling, inte av förståndet inte heller av kroppen, utan av en levande observatör.”(ibid. s. 240, min översättning)

Karaktären Lustgården har drag av tankar från den brittiske geografen Jay Appleton, som studerat interaktion mellan fysisk miljö och mänskliga processer. Appleton ville ta reda på vad i landskapet som människan tycker om, och varför. Han är mest känd för sina två teorier *habitat theory* och *prospect-refuge*. Båda bygger på ett etologiskt-biologiskt tankesätt kring människans förhållande till miljöer. Detta härstammar från det mänskliga beteendet på den tiden då jakten var en del av vardagen. Livet som jägare innebar inte bara att jaga själv, utan att också vara jagad av andra rovdjur. Den förstnämnda teorin, *habitat theory*, pekar på förhållandet mellan mänsklig upplevelse av miljöer kopplat till biologisk överlevnad. Appleton menar här att människan i första hand söker sig till miljöer som signalerar trygghet och stor sannolikhet till överlevnad, och poängterar att det handlar om vad miljöerna i sin fysiska form signalerar, inte vad de i verkligheten innebär för besökaren. Det vill säga en miljö som signalerar trygghet kan innebära fara och tvärt om. Kortfattat mäter *habitat theory* platsens förmåga att tillfredställa människans biologiska behov. Den andra teorin, *prospect-refuge*, kan ses som en förlängning till den första. Denna teori framhäver att människan söker sig till platser där hon har god utsikt, *prospect*, samt ”ryggen fri”, *refuge*. Att se utan att bli

sedd var viktigt för den jagande människan, och det beteendet finns kvar i oss, menar Appleton. (1975)

En viktig komponent i prospect-refuge är hotet av faror. Utan något som helst hot är teorin verkningslös, vad är då meningen med att söka skydd och fri sikt? Detta gör också att teorin kan sättas in i en nutida, urban kontext. Genom att byta ut de forntida farorna såsom rovdjur mot faror/hot såsom socialt samspel som finns i staden kan prospect-refuge hjälpa oss att förstå det mänskliga beteendet i det moderna landskapet. Prospect-refuge ska inte ses som ett motsatspar, utan som två poler som kompletterar varandra. I en jaktsituation är detta även beroende av avståndet till det ena eller andra. Är du jagad och har god utsikt, det vill säga prospect, kan du röra dig längre från ett skydd, refuge. Prospect blir således den dominerande polen i situationen.

Prospect-Refuge

Är du däremot jagad och har sämre sikt, prospect, gör du klokt i att hålla dig i närheten av ett gömställe, refuge. Refuge blir således den dominerande polen i detta scenario.

Prospect-Refuge

I det urbana landskapet finns emellertid inga rovdjur, de faror som hotar är av helt annan karaktär. Sociala "faror" det vill säga att stöta på någon man inte vill träffa, eller väder-"faror", att det ska börja regna eller blåsa kraftigt är mer tänkbara scenarion i staden. Detta ställer förhållandet prospect-refuge inför andra förutsättningar. De faror/hot som finns i en urban miljö är inte sådana som man behöver god sikt över, utan snarare sådana som man behöver söka skydd emot. Min bedömning är således att refuge är den dominerande polen då teorin appliceras på en urban miljö. En viktig fysisk komponent i karaktären Lustgården är just att det är en omgärdad och trygg plats.

Prospect-Refuge

Faran att bli jagad eller överfallen finns kvar i det urbana landskapet, andra människor kan utgöra ett hot. Att ha god sikt, prospect, begränsas dock av mörkret nattetid, då denna fara upplevs som störst. Mörker är förknippat med refuge, och ljus med prospect (ibid.). Detta förklarar varför en öppen yta i mörker känns kuslig, eftersom varken prospect eller refuge finns. Båda polerna är svaga. En öppen yta i ljus däremot, ger individen god överblick och en högre känsla av trygghet.

5.2 Karaktären växer fram

Karaktärerna växte fram under studier som bestod av undersökningar av olika gruppers användning av parker. I det första försöket att beskriva parkkaraktärer är det som kallas för lekaktivitetspark det som senare kommer att kallas Lustgård. Viktiga komponenter i denna typ av park är lekredskap av olika slag, att det är kuperat vilket inbjuder till lekar även på vintern såsom pulkaåkning, och att det finns djur att klappa och kela med. Hitintills signalerar denna

parktyps utbud att den är till för barn, men författarna nämner också att denna typ av park bör vara lämplig för motionsaktiviteter, vilket inte är lika åldersbundet. Den första studien kring karaktärerna visar dock att det i stort endast är barnstugorna bland de organisationer som medverkat som i någon mån efterfrågar lekaktivitetsparken. (Grahn & Sorte 1985)

I tidiga versioner av karaktärernas beskrivning benämns lustgården istället som *Viste*. Av dessa beskrivningar att döma är dessa platser till för barn. Det finns lekredskap på platsen, och barnen tillåts att springa fritt och att leka på egen hand. Miljöerna är inte heller ömtåliga, utan klarar utstå barns lek såsom kojbyggen i buskage med mera. Viktiga komponenter i karaktären är att området är kuperat samt att det finns djur att uppleva. Fortfarande är karaktären inriktad på yngre besökare. (Berggren-Bärring & Grahn 1995)

Lite senare i litteraturen benämns karaktären som *viste* och *refug* (jämför Appletons *refuge*, se ovan). Nu beskrivs platserna som ställen som besökaren och användaren känner som sina egna. "*Ett eget revir för sinnliga upplevelser*". Lek för barn är fortfarande viktigt, men nu tillkommer även trädgårdar för vuxna som exempel på platser med tydligt inslag av denna karaktär. Vistet beskrivs som en "halvsocial" plats, som ligger någonstans mitt emellan sociala/kulturella platser och naturområden. (Grahn 2003 i Johansson & Küller, red.)

5.3 Nordh och nycklingsverktyget

Namnet Lustgården tas åter i bruk av Helena Nordh, som i sitt examensarbete bland annat gjorde analyser av karaktärerna kopplat till de platser som valts ut att representera dessa. Nordh beskriver Lustgården som en halvöppen plats med träd, buskage och slingrande stigar. Överblicken är god, samtidigt som platsen är något kuperad. Även hon påpekar vikten av lekredskap, men ser ett problem i att platserna ofta tenderar att innehålla för mycket av prefabricerade lekredskap. Nordh menar att lek med naturmaterial såsom stenar och pinnar i högre grad stimulerar barns utveckling. I sin studie tar Nordh fram ett nycklingsverktyg att använda då man ska karaktärsbestämma en plats. De kriterier enligt detta nycklingsverktyg som ska uppfyllas för att platsen ska klassas som Lustgården är:

Kulturprägel→Robusta gräsytor→Lekredskap

För hela nycklingsverktyget, se bilaga 3. Med kulturprägel menar Nordh platser som tydligt formats av människor för människor att utöva särskilda aktiviteter på. (Nordh 2006)

5.4 Aktivitetskriterier

I hopp om att göra karaktärerna som ett bättre verktyg att använda i den fysiska planeringen har några kriterier för varje karaktär tagits fram. Kriterierna bygger på vilka aktiviteter som går att utföra på platsen, varför de här benämns *aktivitetskriterier*. Ju fler aktivitetskriterier som är uppfyllda desto starkare är karaktären på platsen. För Lustgården är kriterierna som följer:

1. Här finns djur som man kan mata och kela med.
2. Här kan jag odla och bygga i takt och i harmoni med mig själv och naturen.
3. Här finns platser och möjligheter att själv få dona.
4. Här finns platser och möjligheter att själv få experimentera.
5. Här kan jag finna en egen plats, helt för mig själv.
6. Det känns tryggt att vara här.
7. Här finns en plats jag gärna återvänder till, som skänker mig lust och hopp.
8. Det som jag gör här väcker längtan, glädje och förväntan.
9. Här finns platser med möjligheter att själv hitta på saker och utveckla.
10. Här harmonierar platsen med mina önskemål om vad jag vill göra.

Det handlar mycket om vad man gör på platsen, och inte i lika hög grad om platsens innehåll och utformning. (Grahn & Stigsdotter 2008-07-07)

5.5 Lustgården som indikator för resultatets utfall

Det arbete som presenteras och redovisas nedan, i avsnitt 6. ”Resultat av djupstudien”, är i hög grad beroende av tolkning. Som jag tidigare nämnt kommer karaktären Lustgården få utgöra indikator på hur väl de platser som valts ut i undersökningen svarar upp mot de grundläggande tankarna kring karaktärerna. Därför har jag valt att utgå från ett antal teoretiska resonemang hämtade från Lustgårdens bakgrund och historia för att kunna utifrån dessa kontrollera och diskutera resultatet i förhållande till den ursprungliga källan. Samtliga av dessa teoretiska resonemang återfinns och utvecklas delvis i resultatet samt mer grundläggande i diskussionen, se avsnitt 7.

Den ekologiska tanken om människans perception som beskrevs i avsnitt 5.1 är grundläggande för upplevelsen av karaktärerna. Likaså är känslan att se utan att bli sedd, specifikt för karaktären Lustgården. Utifrån ovan förda resonemang kring refuge som den starkaste polen i det urbana landskapet, antas att de platser som i undersökningen kommer att representera Lustgården således borde vara refuge-dominerade.

De mest konkreta redskap för användning av karaktärerna i praktiken är nycklingsverktyget och aktivitetskriterierna som återfinns i avsnitt 5.3 respektive 5.4. Dessa utgör en bra grund att ta avstamp ifrån då platserna i kommande undersökning ska kontrolleras i förhållande till källan. Aktivitetskriterierna är många, och en del handlar om besökarens direkta upplevelse på platsen. Denna upplevelse går inte att bedöma från ett skrivbord, därför presenteras här fyra ledord som får representera aktivitetskriterierna i resultatanalysen:

- *Tama djur*, de djur som finns i en Lustgård ska vara möjliga att klappa eller mata. Tama djur behöver inte vara inburade, utan kan även vara till exempel änder som går att mata.
- *Hobbyverksamhet*. Flera av aktivitetskriterierna handlar om att kunna utföra vad man vill på platsen, i sin egen takt och i harmoni med omgivningen. Dessa sammanfattas

här till nyckelordet hobbyverksamhet, som också innefattar möjligheten till lek som kan ses som en ”hobby” för barn. Hobby betecknar aktiviteter som utförs med lust, inte aktiviteter som individen uppfattar som arbetsamma. I vissa fall kan det ifrågasättas, till exempel rörande koloniträdgårdar. Att rensa rabatter och dylikt kan ses som ett arbete av somliga, men här är det den lustfyllda drivkraften till trädgårdsskötsel som menas. Vi antar att en individ som inte njuter av trädgårdsarbete låter bli att skaffa en koloniträdgård.

- *Social avskildhet.* Lustgården är ingen plats som domineras av människor, utan en plats dit man kan gå ensam eller tillsammans med någon närstående för avkoppling från den sociala verkligheten.
- *Trygghet.* Lustgården inger en känsla av trygghet och harmoni, vilket gör att man söker sig dit igen. En trygg plats har någon form av fysisk omgärdning, där man kan vara avskild utan att vara isolerad.

Dessa fyra teoretiska utgångspunkter, ekologisk perception, refuge, nycklingsverktyget samt ledorden, används som stöd i kommande analyser och diskussioner.

6. Resultat av djupstudien

Resultatavsnittet inleds med att varje typ av förvaltning presenteras tillsammans med beskrivning av varje typ av förvaltnings arbetssätt med inventeringen, samt jämförs med utgångspunkterna i avsnitt 5.5. Slutligen jämförs de olika förvaltningstyperna och deras tolkningar med varandra. Samtliga av de kommuner som valts ut för denna djupstudie är medelstora kommuner som ligger i Skånes inland. Varje typ av förvaltning som vi mött är representerad av en eller två kommuner. Av de etiska själ som diskuterats ovan presenteras inte kommunerna närmare, utan endast de arbete som de utfört i inventeringen av miljökaraktärer för Skåne. Därför anges inte heller platserna där fotografierna är tagna. Fotografierna är i möjligaste mån tagna på andra platser än på de som ingår i djupstudien. De syftar till att gestalta en *typ* av plats snarare än en *särskild* plats.

Analyserna nedan är utförda med hjälp av de teoretiska utgångspunkter som presenterats ovan. Först har en bedömning av förhållandet prospect-refuge gjorts. En plats med balans mellan dessa båda har jämt fördelad karaktär av att vara både omgärdad och öppen. En plats som är mer av den omgärdade typen har en starkare prägel av refuge, och en plats som är mer öppen domineras av prospect. (Som ovan beskrevs torde refuge vara något starkare hos en Lustgård i det urbana landskapet.) Därefter har nycklingsverktyget använts för att avgöra om platsen kan anses vara en Lustgård enligt detta. Nycklingsverktyget kan omvandlas till tre frågor:

1. Är platsen kulturpräglad?
2. Innehåller platsen av robusta gräsytor?
3. Innehåller platsen lekredskap?

Om svaret på samtliga frågor är ”ja”, är platsen således en tydlig Lustgård enligt nycklingsverktyget. Slutligen har de fyra ledorden, *tama djur*, *hobbyverksamhet*, *social avskildhet* samt *trygghet* utgjort grund för att bedöma platsens karaktär av Lustgård. Ju tydligare ledorden stämmer in på platsen, desto starkare är karaktären på platsen i fråga.

6.1 Kommuner representerade av planavdelningar

I de båda kommunerna som här representerats av planavdelningar i inventeringen mötte vi arkitekter. En av dem kände till karaktärerna sedan tidigare, men ingen av dem hade arbetat med dem. Båda arbetade med bygglovsärenden, en arbetade även med fysisk planering både på översiktlig och på detaljnivå. De angav att de hade fått kännedom om områdena de satt ut på kartan genom egna erfarenheter samt genom att samtala med lokalbefolkning och kollegor. Båda dessa kommuner hade förberett besöket som genomfördes genom att markera ut karaktärerna på kartor som vi sedan diskuterade kring gemensamt. Ingen av de här personerna bodde i den kommunen de representerar i undersökningen.

Båda dessa kommuner använde sig av kartor med relativt hög detaljeringsgrad för att markera platserna. Kartorna var i A1-format, i de flesta övriga kommuner har vanliga besökskartor använts. Detta medförde att framförallt kransorterna syntes tydligare i dessa kommuners förberedelser. I dessa kommuner valdes varierande platser ut som Lustgården. Exempel är badplatser, minigolfbanor, kyrkogårdar, koloniträdgårdar och parker. Kännedomen om platserna i huvudtätorterna var större än om platserna utanför huvudtätorterna, och relativt har ett större antal platser i huvudtätorterna också identifierats. Detta trots den höga detaljeringsgraden på grundmaterialet.

Figur 6.1 Bilderna visar exempel på Lustgårdar utvalda i kommuner representerade av plankontor. Till vänster syns en koloniträdgård och till höger en kyrkogård.

Dessa platser är till stor del refuge-dominerade, vilket bilderna ovan gestaltar. Känslan av att platserna är mera omgärdade än öppna och full av utsikt skönjas. Platserna är även skapade för mänsklig aktivitet, det vill säga har en tydlig kulturprägel. Flera av dem kan anses svara upp emot ledordet *hobbyverksamhet*, eftersom lustfyllda aktiviteter kan utföras där. Även den *sociala avskildheten* och *tryggheten* tycks genomsyra platserna. Det ledord som inte återfinns helt tydligt på dessa platser är *tama djur*. De platser som skulle kunna ifrågasättas som Lustgården är kanske kyrkogårdarna. För vissa kanske en kyrkogård signalerar en känsla av trygghet och harmoni, men de kan upplevas skrämmande av andra. De attribut som saknas i dessa kommuners Lustgårdar är djur och lekredskap. Platserna tycks vara orienterade mot en äldre målgrupp än mot just barn, vilka Lustgården var en plats präglad för från början.

6.2 Kommuner representerade av parkförvaltning

I en av kommunerna som representeras av parksidan i undersökningen svarade en driftsledare vid parkförvaltningen för svaren. I den andra kommunen är två landskapsarkitekter, en stadsträdgårdsmästare och en ansvarig för parkerna, som svarade på frågorna kring vart karaktärerna är belägna. Det dessa två hade gemensamt är att de i någon mån utgick från skötselplanerna för parker inom kommunen för att markera ut karaktärerna. I den ena av dessa två kommuner kände man väl till karaktärerna sedan tidigare, och hade även arbetat med dem. I den andra kände man inte alls till karaktärerna. En svarande i varje av dessa kommuner var

även bosatt i kommunen. Dessa båda kommuner hade förberett besöket genom att läsa igenom beskrivningen av karaktärerna för undersökningen, ingen av dem hade förberett någon karta.

Platser som ofta valdes ut som lustgårdar i dessa kommuner är parker som finns med i parkförvaltningens skötselplan. Innehållet är i huvudsak grönytor med planteringar, lekplatser och dammar. På frågan om platserna används var svaret ofta ”det gör de säkert”, varför svaren upplevdes som mer hypotetiska. Representanterna tycktes anta att om parken är fin och ligger nära ett bostadsområde används den. Personen som arbetar som driftsledare på en av parkförvaltningarna tycktes säkrare på hur platserna faktiskt används. Alla platser som valts ut av dessa två kommuner är direkt kopplade till tätorter, såväl kommunernas huvudtätort som mindre tätorter. Större osäkerhet om hur platserna i de mindre tätorterna används råder. Vidare är platserna ofta stora, med olika funktioner. Vid besök på några av platserna uppfattas de mer som områden än som platser, och upplevs innehålla fler än en karaktär.

Figur 6.2 Bilderna visar exempel på Lustgårdar som valts ut i kommuner representerade av parkförvaltningar. Tydligt är att platserna är stora samt har olika funktioner. Till vänster syns en lekplats och en grönyta, till höger en damm och där bakom skymtar ett sittlandskap med prydnadsväxter.

Platserna är prospect-dominerade, och inte refuge-dominerade, vilket kan urskiljas på bilderna. Även om viss känsla av att platserna är omgärdade finns, så är prägeln av utsikt tydlig. Kopplat till Nordhs nycklingsverktyg tycks samtliga av de utvalda platserna här ha en tydlig kulturprägel. Platser som skapats av människor för människor och deras aktiviteter dominerar, samtliga platser tycks lättillgängliga och ordnade för att de ska kunna användas. En del av platserna har anordningar för lek, andra platser tycks vara tilltänkta att slå sig ner på och njuta av fina planteringar. Det är emellertid ofta förhållandevis stora, inte så avgränsade parker som valts ut, varför *tryggheten* och den *sociala avskildheten* kan ifrågasättas. Möjligheter till *hobbyverksamhet* saknas för alla grupper förutom för barnen. Det finns lekredskap, och dammarna inbjuder fåglar (*tama djur*) som besökarna kan mata. Avsaknaden av hobbyverksamhet, till exempel koloniträdgårdar, skulle kunna förklaras med att kommunerna representerade av parkförvaltningar är dominerade av villaområden där det traditionellt inte anläggs så mycket koloniträdgårdar.

6.3 Kommun representerad av miljökontor

I denna kommun träffade vi två personer, en som är landskapsarkitekt och växtekolog och en som är biolog. De hade utgått från sitt naturvårdsprogram för att ta ut karaktärerna i kommunen. En av personerna kände till karaktärerna sedan tidigare, men ingen av dem hade arbetat med dem. Ingen av representanterna för denna kommun bodde själva i kommunen.

Platser som ofta valdes ut som lustgårdar i denna kommun var i huvudsak naturområden som låg utanför tätort. Dalgångar, ädellövskogar och ängar är några exempel. Vid vidare diskussion framkom att dessa platser valts ut i första hand för att de var ”vackra” och att de innehöll en mångfald av framförallt växter. Denna uppfattning verkade vara representanternas egen. På frågan om vad dessa platser används till av människor som besöker dem var svaret något oklart. Vissa utav de valda platserna verkade inte vara så tillgängliga rent fysiskt, utan man var tvungen att känna till den aktuella platsen för att kunna besöka den. Platserna användes mest för promenader och naturupplevelse av besökarna, på ett och annat ställe fanns möjlighet att slå sig ner för att ha picnic.

Figur 6.3 Bilderna visar exempel på Lustgårdar som valts ut i kommun representerad av miljökontor. Till vänster syns ett ängslandskap med inslag av skog, till höger en bokskog.

På dessa typer av platser är prospect-refuge-polerna varierande starka beroende på var på platsen man befinner sig. Mitt på en äng dominerar prospect (förutsatt att det är på dagen), likaså om man står på kanten av en dalgång. I skogen finns en blandning av de två polerna, där dungar kan inbjuda till mer refuge-liknande miljöer. Dessa platser känns emellertid inte så *trygga*, även om de är *socialt avskilda* är de inte fysiskt omgärdade. I Nordhs nycklingsverktyg är första steget att reda ut om platsen har natur- eller kulturprägel, där Lustgården har en tydlig kulturprägel. De platser som valts ut av denna kommun har en tydlig naturprägel, vilket innebär att enligt grundtankarna kring Lustgården kan dessa platser inte anses vara några typexempel för karaktären. Vidare innehåller Lustgården robusta gräsytor och lekredskap enligt Nordhs nycklingsverktyg, vilket sannolikt förekommer på dessa utvalda platser, om än inte i så ordnad form.

Vad gäller aktiviteter som kan utföras i en typisk Lustgård, så förekommer en del sådana möjligheter på platserna som kommunen valt ut. Det förefaller dock som att aktiviteterna inte

kan utföras under lika ordnade former. Som exempel kan *tama djur* nämnas. Det finns sannolikt djur på de valda platserna, men inte så tama att man kan komma åt att klappa eller mata dem. Vidare är Lustgårdens karakteristika av sådan avgränsad karaktär att platsen känns som besökarens egen. Detta innebär att platserna torde vara mindre rent geografiskt, samt att de på något sätt är avgränsade från omgivningen. De platser som här valts ut är förhållandevis stora naturområden som inte har några tydliga gränser. Rörande ledordet *hobbyverksamhet*, som finns till viss del, kan tillgången på platserna diskuteras. Det finns utrymme för att utföra hobbies som är kopplade till naturen, såsom att plocka bär eller svamp, kanske bygga en koja. Men känslan av att platsen är besökarens egen, och möjligheten till att bygga eller plantera finns inte.

6.4 Konklusioner av djupstudien

De tre förvaltningstyperna har genomfört inventeringen på olika sätt. Eftersom de har olika arbetsområden och utbildningar och därmed också olika förförståelse är det inte förvånande, eftersom alla tolkar utefter sina erfarenheter och kunskaper. Frågan är hur detta påverkar resultatet. Djupstudien visar att de platser som valts ut av plankontoren väl svarar upp mot de tankar och teorier som ligger till grund för karaktären Lustgården. Platserna är omgärdade och inbjuder till hobbybetonade aktiviteter. De platser som valts ut av parkförvaltningar för att representera Lustgården är i huvudsak parkmark som är estetiskt vacker. I vissa fall finns möjlighet till lustfylld hobbyverksamhet, men ofta känns platserna förbjudna att röra och beträda, således mer som platser till för att slå sig ner på. Dessa platser är säkert lustgårdar för en trädgårdsmästare, men de svarar inte direkt upp mot de grundtankar som ligger bakom karaktären Lustgården i detta avseende.

De platser som valdes ut av miljökontoret för att representera Lustgården känns inte som några tydliga Lustgårdar. Det tycker säkert dessa yrkesmänniskor som brinner för natur och upplevelser i den, det märktes också på deras uttryck när de berättade om platserna. Ofta benämnde de platserna som vackra och talade om träd och växter man kunde uppleva där. Detta är tecken på att de valt sina egna lustgårdar, och inte Lustgårdar som kan representera karaktären i detta sammanhang. Konklusionen av djupstudien är att typ av förvaltning påverkar tolkningen av karaktärerna. Ämnet behandlas vidare i diskussionen nedan.

7. Diskussion

Även om syftet med denna undersökning inte var att utreda karaktären Lustgården förefaller det naturligt att kort inleda denna diskussion med tankar kring karaktären som dykt upp under inventeringen och djupstudien. I bakgrunden till karaktären, som beskrevs i avsnitt 5, framgår att Lustgården är lekbetonad och inriktad mot en yngre målgrupp. Av beskrivningen som gjordes till kommunerna inför aktuell inventering, är karaktären emellertid inte enbart inriktad på barn. För att göra Nordhs nycklingsverktyg mer användbart i sammanhanget föreslår jag att det sista steget, lekredskap, byts ut mot *möjlighet till hobbyverksamhet*. Detta betonar att lustfyllda aktiviteter kan utföras på platsen, men riktar inte in karaktären till att endast omfatta en vis målgrupp.

Under inventeringen har namnet Lustgård upplevts som missvisande. Ordet lust verkar tilltala en individ på ett personligt plan, och som djupstudien också visar tenderar informanterna att välja ut platser som de själva känner lust inför. Detta gör att platserna inte motsvarar grundtankarna kring karaktären Lustgården, utan snarare informanternas egna känslor inför dessa. Ett alternativ kan vara att gå tillbaka till benämningen refug, som signalerar en känsla av avskildhet. Denna benämning kan således beskriva både karaktärens fysiska som sociala egenskaper. Refug gör också karaktären betydligt lättare att använda på engelska (jämför The pleasure garden).

I avsnitt 3 presenterades ett övergripande syfte med undersökningen, som innehåller att ta reda på vilket tillvägagångssätt vid inventering som bäst tar till vara på karaktärernas ursprungliga betydelse. Detta avsnitt avser diskutera resultatet av djupstudien i förhållande till den regionala inventeringen, den teoretiska bakgrunden samt andra forskares erfarenheter hämtade från avsnitt 2. Diskussionen avser förenkla och förbättra utgångsläget för de som ska utföra inventeringar med hjälp av karaktärerna eller liknande redskap i framtiden. Efter beskrivningen av syftet (se avsnitt 3) följde fyra övergripande frågeställningar, vilka nedan modifierats om till att agera rubriker.

7.1 Vem ska man fråga?

Djupstudien indikerar att typ av förvaltning påverkat resultatet av inventeringen. Den typ av förvaltning som bäst bevarat karaktärernas ursprungliga mening är plankontoren. Eftersom karaktärerna utvecklas mot att bli ett planeringsverktyg är detta möjligen inte så överraskande. På plankontoren i hela den regionala inventeringen arbetade dessutom flera landskapsarkitekter utbildade vid SLU, som tidigare varit i kontakt med karaktärerna. Detta har sannolikt påverkat deras val av platser i inventeringen till att bättre svara upp mot karaktärernas ursprung. Jag rekommenderar därför kommande inventerare att vända sig till kommunernas plankontor, vilket också var fallet i den inventering som utfördes under våren 2008. På grund av tidsbrist på de kommunala plankontoren blev vi emellertid ofta hänvisade vidare. Ovanstående djupstudie kan fungera som argument till kommunerna i framtiden, och förklara på ett grundlagt sätt varför man insisterar på att träffa just plansidan vid utförandet av

en inventering. Eftersom det är i den fysiska planeringen som karaktärerna sedermera förhoppningsvis kommer att användas, kan detta tillvägagångssätt också medverka till att sprida kunskap om samt förändra attityder kring karaktärerna och deras användningsområde på rätt förvaltning.

En viktig faktor att ta ställning till innan man påbörjar en inventering är detaljeringsgraden. Vid en inventering på regional nivå behöver den som ska stå för utförandet ta ställning till hur detaljerat inventeringen ska utföras, och därefter bestämma sig för vem eller vilka som ska delta i arbetet. Denna iakttagelse delar jag med Malmros, som vid inventeringen i Stockholm med omnejd också upplevde svårigheter att dra gränserna för vilken skala arbetet skulle utföras i. Inför den inventering som utfördes i Skåne våren 2008 hade detaljeringsgraden bestämts till en nivå där kommunerna delades in i områden som var avgränsade genom barriärer såsom vägar eller järnvägar samt som uppfattas som homogena. Vid arbetet tillsammans med kommunerna ställde denna detaljeringsgrad emellertid till problem. En detaljeringsgrad på områdesnivå ställer krav på god lokalkännedom, vilket inte är en självklarhet att de som arbetar i kommunerna besitter. Detta har medfört att inventeringen blivit mer detaljerad i de kommuner där vi träffat människor som också bor och lever i den kommun där de är yrkesverksamma (28 av de 53 svarande på frågeformuläret).

Den ekologiska grundtanken kring perception som karaktärerna härstammar ifrån motsäger ett arbetssätt där karaktärerna tas ut inne på ett plankontor av människor som aldrig besökt platserna. Detta kan svara på frågan varför de som bor i sin kommun också haft lättare att svara på frågorna. Den uppfattning som fanns inne på kommunens förvaltningar har visat sig inte alltid överensstämma med verkligheten. Ofta kunde platserna som valdes ut av tjänstemännen bygga på spekulationer om platser och deras användning. Tydligast var detta när det gällde mindre byar på landsbygden, varför jag bestämde mig för att göra ett test på några boende i sådana byar. Jag ringde till några boende på två olika små orter för att ställa frågor om karaktärerna. I det ena fallet rörde det sig om en bäck som tjänstemännen på kommunen angett att de boende ”antagligen” promenerade med sina hundar och därför markerats som karaktären Rymd. I det andra fallet var det en grönyta som angavs som samlingsplats, särskilt vid högtider såsom Valborg och markerats som Allmänning. Efter att ha samtalat med några boende som väl kände till dessa platser visade det sig att bäcken inte var tillgänglig, utan ytorna kring bäcken som antagits användas för promenader var totalt igenväxta så ingen människa kunde gå där. I det andra fallet visade det sig vara en grönyta som de boende i bästa fall passerade över men som i stort sett inte användes för någonting. Detta påvisar att bedömningen av karaktärerna ska ske på en detaljeringsgrad nere på områdesnivå bör även de boende involveras i arbetet.

Van Herzele har dragit liknande slutsatser och påbörjat arbetet med att ta fram metoder för att involvera invånarna i planeringsprocessen. Detta huvudsakligen genom workshops där personer som representerat invånarna bjudits in för att ha möjlighet att lämna sina synpunkter på planeringsförslag. Ett mindre tidskrävande arbetssätt utarbetas från olika håll, där internet används för att involvera invånarna. Östlund (2006) har varit med och utvecklat ett verktyg där människor via internet kan ange viktiga platser och deras egenskaper. En kritik mot dessa

arbetsmetoder är att alla inte har tillgång till dator, men i det expanderande informationssamhället dröjer det inte länge innan alla generationer använder sig av dator och internet. Innan det är ett faktum behöver en kombination av samtal med företrädare för invånare och kommunikation via internet användas. En positiv erfarenhet från den inventering som jag personligen var med och utförde är de så kallade byalagen och deras positiva betydelse. Byalag är intresseorganisationer som driver frågor kring den egna hembygden och dess utveckling på olika sätt, och är ganska vanligt förekommande på den Skånska landsbygden (huvudsakligen i söder). I de kommuner där tjänstemännen haft god kontakt med byalagen på de mindre orterna har även karaktärerna säkrare kunnat identifieras i de mindre orterna på landsbygden.

Mina förslag på vem man ska fråga är således: *involvera plankontoren*, dels för att få en så bra kvalitet på inventeringen som möjligt samt för att sprida kunskap om karaktärerna för framtida bruk. Detta kan påskynda arbetet mot att karaktärerna kommer i bruk i planeringsprocessen. *Anpassa sedan typen av informanter efter graden av detaljering*. Ju högre detaljeringsgrad, desto specifikare kunskap och erfarenhet krävs om det aktuella inventeringsområdet.

7.2 Hur ska man gå till väga?

Utförandet och dess noggrannhet har en begränsning i de flesta projekt: tidsaspekten. När vi påbörjade inventeringen i mars 2008 hade vi tre månader till vårt förfogande, inom vilka alla kommuner i Skåne skulle besökas och därefter skulle allt material sammanställas. I efterhand vill man gärna göra om inventeringen från början, för att rätta till alla misstag som man nu känner till. Det är naturligtvis en utopi, men för kommande inventeringar känns det viktigt att dela med mig av erfarenheterna.

Som tidigare nämnts är det av flera skäl viktigt att involvera plankontoren. Det kan vara svårt att övertyga dessa vikten av att de deltar, ofta är de överbelastade och har helt enkelt inte tid. Förhoppningsvis kan min djupstudie hjälpa till med argument om varför deras deltagande är viktigt. Inte minst är inventeringen ett steg i utvecklingen mot att ge just plankontoren nya arbetsredskap. Bestäm även detaljeringsgraden i ett tidigt skede, som stöd för både de som leder projektet och för informanterna. Rikta frågan till rätt informantgrupp. Kan de som ska svara på frågorna verkligen besvara? Detta medför även en homogenitet i resultatet, vilket är viktigt för att kunna dra slutsatser.

Frågan om detaljeringsgrad bör också involvera tankar kring karaktärernas ursprung. Eftersom karaktärerna härstammar från forskning kring parker är de i sammanhanget hämtade från mindre platser rent geografiskt. Flera karaktärer kan finnas i en och samma park, vilket signalerar att karaktärerna också kan flyta in i varandra, och att de inte har några tydliga gränser. I exemplen hämtade från kommunerna representerade av parkförvaltningar ovan är det tydligt att stora platser valts ut till att representera Lustgården. Vid besök på dessa platser känns de inte som några omgärdade små platser till för mänsklig aktivitet, utan snarare som större områden där vissa delar bättre representerar karaktären. På den detaljeringsnivå som vi

utförde inventeringen i, är det emellertid omöjligt att be informanterna om att mer precist pricka in platserna. Detta faktum bör tas i beaktning då detaljeringsgraden ska bestämmas.

Förutom att belysa skillnaden i tolkningar visar djupstudien också på behovet av tydliga direktiv. Platserna som karaktäriserats som Lustgården av miljökontoret skiljer sig markant från de andra. Detta beror säkert delvis på skillnader i tolkning beroende på erfarenhet och kunskap, men också på skillnader i tillvägagångssätt. Namnet Lustgården signalerar att det är en plats där individen upplever lustfylldhet, harmoni och glädje. Detta kan vara skogsmarker för den som tycker om natur, men i beskrivningen av hur inventeringen skulle gå till (se bilaga 3) som skickades ut till kommunerna angavs att inventeringen skulle utgå från tätorterna alternativt tätortsdelarna i kommunen. De platser som valdes ut av miljökontoret låg till största del utanför kommunens tätorter, vilket tyder på brist i informationskedjan. I den kommun som i djupstudien representerades av ett miljökontor hade uppgiften att utföra inventeringen skickats från en person till en annan vid ett par tillfällen. Vid vårt besök träffade vi inte den person som vi tidigare varit i kontakt med. Detta har sannolikt gjort att information fallit bort under resans gång. För att motverka detta är en tydligare kontakt med en representant vid kommunen att rekommendera. På så vis motverkas att information försvinner på vägen.

Finns det tid är minst två besök hos varje kommun (alternativt annan typ av informant) att föredra. Även om kommunerna skriftligen fått reda på hur inventeringen skulle gå till, hade missförstånd och osäkerhet på uppgiften gjort att flera kommuner inte riktigt kommit igång med inventeringen innan vårt besök. Första delen av besöket gick i dessa fall åt att förklara uppgiften och strukturera upp arbetet varpå inventeringen utfördes på plats. Detta gav ingen tid för reflektion och vidare kommentarer. Personligen tror jag att kvaliteten på det insamlade materialet hade blivit såväl jämnare som bättre om kommunerna hade fått två besök var. Ett besök för att klargöra tillvägagångssättet och starta upp inventeringen, och ett för att slutföra och diskutera den.

7.3 Tolkningsföreträde och reflexivitet

Min egen syn på karaktärerna har förändrats och utvecklats under resans gång. Inte minst under skrivandeprocessen, då tid för eftertanke och reflektion ges. Att läsa om karaktärernas ursprung ökar förståelsen för hur de bör tolkas, men sådan efterforskning är inte möjlig att begära av kommunerna. Djupstudien visade att människor med erfarenhet från planarbete bäst tog till vara på karaktärernas ursprungliga betydelse. Detta faktum är ett viktigt sådant för kommande inventeringar, men en diskussion kring tolkningsföreträde behövs. Även Malmros nämnde att en svårighet i arbetet med upplevelsevärdena varit att avgöra hur mycket man som projektledare får lov att lägga sig i. För att kunna eftersträva någon form av homogenitet i materialet är det viktigt att samma tolkning ligger till grund för inventeringen och dess utförande. Detta kan, som ovan nämnt, eftersträvas genom att involvera samma förvaltningstyp i alla kommuner. Eftersom tolkning är beroende av erfarenheter och kunskap är den ytterst personlig. Därför behövs en person, eller en grupp av personer, som är insatta i

hela det insamlade materialet för tolkningsföreträde. Dessa personer bör stämma av så att insamlingen och bearbetningen av data genomförs på samma sätt och med likvärdigt resultat från alla instanser. I det projekt som utfördes våren 2008 var jag själv en av dessa personer.

En reflexivitetsdiskussion är något som görs för att påvisa forskarens roll och påverkan på det insamlade materialet. Det som är svårigheten med forskarens påverkan i ett projekt såsom aktuell inventering är att den är ojämn under projektets gång. När jag ser tillbaka på den resa genom Skåne som jag deltog i blir detta samband extra tydligt. Kvaliteten på besöken hos kommunerna varierade, från att vara lägre i början innan vi blev varse om vilket tillvägagångssätt som var mest gynnsamt, till att hålla en högre kvalitet under mitten och fram emot slutet av inventeringsfasen. Detta är en mänsklig faktor som inte går att förhindra, men som bör tas i beaktning då resultatet granskas. Fördelen med aktuellt projekt var att sammanställningsfasen låg mot slutet av inventeringen. Under den fasen fick vi tillfälle att gå igenom materialet en gång till, för att säkerställa kvaliteten på resultatet. Under den fasen fick vi tillfälle att rätta till misstag som gjordes i början av inventeringen, samt rätta till eventuella misstolkningar från kommunernas sida. Vi tillät oss själva att ha tolkningsföreträde i detta fall, eftersom det var vi i projektet som besatt mest kunskap om karaktärerna.

7.4 Fungerar karaktärerna som inventeringsunderlag?

Karaktärerna och liknande verktyg kan i dagsläget anses som de mest utvecklade metoderna för att påvisa en miljöns rekreativa värden. Deras utveckling är på framfart. Steget från teori till praktik är inte fullt ut taget, men forskningen är på god väg. De viktigaste komponenterna vid användning av karaktärerna för inventering som jag här presenterar är att man bör involvera plankontoren, tydligt bestämma detaljeringsgraden och anpassa informanterna efter denna, vara tydlig i informationen till de som ska utföra inventeringen samt ha någon/några som med sin expertis kontrollerar det insamlade materialet för att uppnå någon form av homogenitet.

I samtalet med Malmros framkom det positiva att flera av kommunerna i Stockholmsområdet efter den regionala inventeringen börjat arbeta med Upplevelsevärdena i sin kommunala planering. Värdena används främst för att påvisa miljöers rekreativa värden, för att de inte ska gå förlorade när samhället utvecklas och bygga ut. Även Skärbäck skriver om att karaktärerna fått genomslag i beslutande organ, även om det i dagsläget inte är lagstadgat att rekreativa värden ska vägas in i planeringsprocessen. De positiva samband som hittats till olika folkhälsoaspekter, bland andra med invånarnas utövande av fysisk aktivitet, gör att beslutsfattare inte längre kan blunda för den här typen av värden och dess betydelse. Jag hoppas att dessa upptäckter kring karaktärerna i förlängningen kan leda till att lagstiftningen kommer att omfatta även rekreativa värden och deras betydelse.

I arbetet med aktivitetskriterierna öppnar forskarna upp för att karaktärerna kan bli mer användbara för kommunerna, och även för ökat inflytande från invånarna. Detta kan leda till att kommunerna blir mer varse om vad de har och vad de saknar i fråga om karaktärer. En vanlig uppfattning framför allt bland kommuner som ligger vid havet samt kommuner som består av mycket naturmark och skog var att allt fanns vid havet eller i skogen. Dessa

kommuner var svårast att identifiera karaktärerna i, eftersom företrädarna för dessa ansåg att de hade så mycket rekreativa värden på grund av närheten till naturen. Aktivitetskriterierna konkretiserar karaktärerna till att omfatta vilka aktiviteter som utförs på platserna. Genom att se vilka aktiviteter som kan utföras vid havet eller i skogen, belyses också vilken typ av aktiviteter som saknas. Särskilt Lustgården är en karaktär som troligen saknas i denna typ av miljöer, eftersom karaktären har en tydlig kulturprägel.

Med lite utveckling kan karaktärerna bli ett slagkraftigt verktyg för att ta till vara på och utveckla rekreativa miljöer. Förhoppningsvis har mina iakttagelser och slutsatser varit ett led i detta arbete.

8. Avslutning

De slutsatser som dragits ovan pekar i två riktningar. Dels mot att en konkretisering av karaktärerna behövs för att bli användbara i praktiken, dels mot att ett ökat inflytande från invånarna behövs för att kunna öka detaljeringsgraden vid utförandet av en inventering. Med hjälp av forskning som utvecklar dessa två linjer kan karaktärerna bli ett bra hjälpmedel för att våra rekreativa miljöer inte ska försvinna med en ökad exploatering, utan säkerställas och bevaras redan i planprocessen. Att utveckla aktivitetskriterierna pekar i båda dessa riktningar för utvecklingen. Dels gör dessa kriterier karaktärerna mer användbara, men de blir också mer begripliga och hanterbara av en bredare allmänhet. Att känna igen sina egna handlingar på och känslor inför en specifik plats görs bäst av den som brukar besöka platsen, i enlighet med den ekologiska psykologins syn på perception.

Jag är för en ökad utveckling av de digitala verktygen för att invånarna ska kunna medverka i planeringsprocessen. Detta trots att några i dagens samhälle kanske exkluderas på grund av att de saknar tekniken. Framst rör detta den äldre generationen, men någonstans i tiden måste en sådan utveckling ta fart. Jag samtalade med några av dagens ungdomar om internet. De kunde inte minnas när de ”surfade på nätet” för första gången. För dem är internet en del av vardagen, och de skulle vara oförmögna att utträta en hel del, för dem essentiella, saker utan internet. Om 40 år tillhör dessa ungdomar den äldre generationen i samhället, och internet kommer då vara en del av större del av av befolkningens vardag. Framtidens metoder för att involvera invånarna borde därför ta fart redan idag.

Hela projektet Interreg IIIA, vilket inventeringen som denna uppsats bygger på utfördes inom, utförs i samarbete mellan forskare och praktiserande planerare ute i kommunerna. Försök har även gjorts för att finna metoder för att involvera invånarna. (Läs mer om projektet på www.sundskap.se) Med utveckling mot att även involvera invånarna kan problemen belysas från ytterligare ett håll. Med dessa två riktlinjer, konkretisera och involvera, lämnar jag för denna gång karaktärerna. I hopp om att framtida forsknings- och inventeringsprojekt ska kunna hämta något användbart i denna rapport.

Litteratur

- Andersson, Sarah & von Essen, Elisabeth (2008) *Översiktlig kartläggning av miljökaraktärer för Skåne – Allmanningen, Lustgården, Centrum/festen, Rymd* SLU, www.sundskap.se
- Appleton, Jay (1975) *The experience of landscape* John Wiley & sons
- Berggren-Bärring, Ann-Margreth & Grahn, Patrik (1995) *Grönstrukturens betydelse för användningen – en jämförande studie av hur människor i barnstugor, skolor, föreningar, vårdinstitutioner m fl organisationer utnyttjar tre städers parkutbud* Landskapsplanering rapport nr 3 Alnarp/Ultuna 1995
- Björk, J; Albin, Maria; Grahn, Patrik; Jacobsson, H; Ardö, J; Wadbro, John; Östergren, P-O & Skärbäck, Erik (2008) "Recreational values of the natural environment in relation to neighbourhood satisfaction, physical activity, obesity and wellbeing" *Journal of Epidemiology and Community Health* (in press)
- Caspersen, Ole Hjort; Olafsson, Anton Stahl (2006) *Opplevelseverdier og det grønne håndtryk* Skov & Landskab
- Grahn, Patrik & Sorte, Gunnar J. (1985) *Hur används parken? Om organiserade gruppers bruk av grönområden del 1* Stad och Land rapport nr 39 Alnarp 1985
- Gibson, James J. (1986) *The ecological approach to visual perception* Lawrence Erlbaum Associates
- Johansson, Maria & Küller, Marianne (red.) (2005) *Svensk miljöpsykologi* Studentlitteratur
- Kyttä, Marketta & Kahila Maarit (2005) i Gallis, Christos Th. (red.) *Forests, trees and human health and well-being* Medical & Scientific Publishers
- Körner, Svante & Wahlgren, Lars (2005) *Statistiska metoder* Studentlitteratur
- Nordh, Helena (2006) *Parkkaraktärer- ett verktyg för planering och gestaltning* SLU
- Skärbäck, Erik (2007a) "Urban forests as compensation measures for infrastructure development" *Urban forestry & urban greening*
- Skärbäck, Erik (2007b) "Landscape planning to promote well being: studies and examples from Sweden" *Environmental practice* 9
- Skärbäck, Erik (2007c) i Mander, Ülo; Wiggering, Hubert; Helming, Katarina (red.) *Multifunctional Land Use – meeting future demands for landscape goods and services* Springer
- Thurén, Torsten (1991) *Vetenskapsteori för nybörjare* Liber

van Herzele, Ann (2005) *A tree on your doorstep, a forest in your mind – Greenspace planning at the interplay between discourse, physical conditions, and practice*
Wageningen Universiteit

Ödman, Per-Johan (1994) *Tolkning, förståelse, vetande – hermeneutik i teori och praktik*
Norstedts

Östlund, Niclas (2006) *Communicating physical planning – expanding democracy via internet*
SLU

Offentliga publikationer

SBK 2003:2 *Sociotophandboken; Planering av det offentliga rummet med Stockholmarna och sociotopkartan*

Malmros, Bette (2001) *Upplevelsevärden; sociala kvaliteter i den regionala grönstrukturen*
Rapport 2001:4 Region- och trafikplanekontoret i Stockholm

Muntliga referenser

Grahn, Patrik & Stigsdotter, Ulrika (via Grahn) samtal 2008-07-07

Malmros, Bette Projektledare Stockholms läns landsting i arbetet med upplevelsevärdena,
telefonintervju 2008-08-05

Elektronisk referens

www.sundskap.se

Bilaga 1

De åtta karaktärerna är beskrivna i många sammanhang, nedanstående är hämtat ur Svensk miljöpsykologi (Johansson & Küller (red.), 2005). Karaktärerna är som följer:

Artrikedom karakteriseras av att platsen innehåller mångfald av djur och växter.

Allmänningen är en grön och öppen plats som människor använder för aktiviteter såsom picnic och brännboll men också mer organiserade aktiviteter som marknader. Utsikt är en viktig komponent i allmänningen.

Centrum/festen är platser som används för att delta eller betrakta social samvaro. Här träffas människor för att till exempel lyssna på musik eller äta. I detta sammanhang hör torg och stråk inne i staden till karaktären.

Kultur är platser som relaterar till historia och kultur på olika sätt. Tydligt i denna karaktär är människans avtryck och uttryck från en annan tid.

Lustgården är en omgärdad och trygg plats dit människor söker sig på egen hand eller med någon närstående. Här kan barnen utforska miljön på egen hand, och platsen inbjuder till lek. Särskilt för denna karaktär är att platsen känns som besökarens egen.

Rofyllighet kännetecknas av en tyst och lugn plats där besökaren kan njuta av naturens ljud, vindens bris eller bäckens porlande. Avsaknad av buller. Platsen är också välskött.

Rymd erbjuder möjlighet till reflektion och känslan av att komma in i en annan värld. Exempel är en bokskog eller en sandstrand.

Vildhet väcker nyfikenheten på vad som finns bakom snår och buskage. Platsen inger en känsla av orördhet och mystik.

Bilaga 2

Inventering av miljökaraktärer: allmänningen, lustgården och centrum/fest i Skåne.

Vi är tacksamma för att ni visat intresse av att vara kommunens kontaktperson i den här snabba inventeringen. Vi ska vara helt färdiga i slutet av maj, och skall då ha hunnit digitalisera de uppgifter vi får av kommunen.

Inventeringen går ut på att kartlägga *tre miljökaraktärer* av åtta som ingår i *professor Patrik Grahns* klassificering av olika miljökaraktärer som motsvarar grundläggande rekreations- och sociala behov för människor i allmänhet. Det är efter tio års studier inom miljöpsykologin, till stor del från Alnarp, som åtta karaktärer har kunnat utkristalliseras.

De tre karaktärerna vi nu behöver få inventerat är *lustgården*, *allmänningen* och *centrum/fest*, samt *delvis rymd*. Dessa kan man bara få fram genom lokalkännedom, och det är Ni, kanske tillsammans med andra kollegor eller vänner med god lokalkännedom, som bäst kan pricka in dessa karaktärer i Er kommun.

Allmänningen. En grön och öppen plats med särskild betydelse för besökarna. Här kan cirkusen slå upp sitt tält, bygdens förening ordna loppmarknad, har sin majbrasa eller kanske Frälsningsarmén spelar här för att samla in pengar. Däremellan kan vem som önskar spela boll här, flyga drake eller bara lägga ut en filt och sola, kanske äta medhavd picknick. En central belägen friluftsgård dit man lätt kan komma, och som används så frekvent att ortsborna känner den som sin. Sedan urminnes tid har människan haft sådana platser. Här i Sverige fanns ången, med den kombinerade tings- och marknadsplatsen, där man också godkände den lokale hövdingen. Ett annat viktigt kännetecken för denna karaktär är möjligheten till utsikt.

Lustgården. Behov finns även av platser ”smultronställen” där barn och vuxna kan umgås i trygghet, där föräldrar vågar släppa barnens händer så att ungarna kan rasa ut. Denna plats kan vara en stadspark, koloniträdgård och ska ha känsla av trygghet. Den ska helst vara omgärdad, med staket, häck och dylikt. Den här karaktären handlar om behovet av platser för skilda aktiviteter såsom lek- att platsen innehåller gungor, rutschkanor o.s.v. Andra aktiviteter handlar om att kunna plantera något, odla eller bygga (växthus, skjul, kojor, rutschkanor, lekstugor). Även avskildhet är ett viktigt kännetecken för lustgården, platser där man kan vara för sig själv eller tillsammans med någon närstående.

Centrum, festen. Några människor placerar stadens hjärta och själ där människor möts. Här handlar det i första hand inte om ställen som centrala bussterminaler och dylikt, utan om platser där människor möts för att ha trevligt. Framförallt gäller detta friluftsgårdar, nöjesparker, såsom Tivoli, Liseberg och Gröna Lund, men det kan även handlar om särskilda kvarter eller torg i centrum, dit människor i första hand söker sig för lyssna på musik, äta en god middag eller bara för att kunna se andra människor koppla av och roa sig.

Markerade leder eller samlat motionsområde. Förutom ovanstående tre karaktärer vill vi att ni ritar in områden för markerade motions- eller elljusspår och leder.

Patrik Grahns *övriga fem karaktärer, rofylldhet, vildhet, artrikedom, rymd* (förutom den lilla kompletteringen i denna undersökning), samt *kulturhistoria*, tar vi tills vidare fram med hjälp av GIS-data från Länsstyrelsen, Lantmäteriet och andra källor.

Om vi börjar med kompletteringen av rymd, så vill vi att ni ritar in markerade leder på en karta. Är det ett större samlat motionsområde med flera markerade spår, så räcker det med att avgränsa området med de yttersta spåren. *Pricka dessutom in läget för centrala anläggningen, friluftsgården, om motionsspåren ansluter till en välbesökt sådan.*

Texten nedan gäller i övrigt de tre andra karaktärerna: Svårigheten kan tyckas vara hur många och vilka platser man skall ta med. Vi har kommit fram till att det skall vara de platser som är mest frekventerade i varje stadsdel/tätortsdela. De kan naturligtvis också finnas på rena landsbygden som utflyktsmål eller i tätortskanten.

Vi vill inte styra alltför mycket hur många objekt ni markerar, det ska motsvara de platser man spontant tänker på som boende i kommunen. Vi tror det kan vara enklast att tänka utifrån stadsdelar/tätortsdela/kommundelar, det vill säga om en tätort är stor tänker man utifrån 2, 3 eller fler sådana ”storområden”.

Tillvägagångssätt. Storområden förväntas hänga ihop bra och kanske sinsemellan avgränsas utifrån barriäreffekter. Kriteriet är att det skall kännas som en naturlig enhet. Varje karaktär måste inte finnas inom en sådan enhet om det inte känns tydligt. Platsen skall vara *känd i orten* såsom en plats med den tänkta karaktärskvaliteten.

1. Inom varje storområde tror vi att det finns 1-2 platser som representerar *centrum/fest*, 1-3 *allmänning* och kanske 1-4 *lustgård*. Det kan också vara så att någon av karaktärerna inte förekommer inom storområdet med frekventerad användning.
2. Markera dessa punkter på en karta i lämplig skala med **C**, **A** eller **L**. Ange dess prioritet med en bokstav: Om det är den bästa representanten (**a**), näst bästa (**b**) eller tredje bästa (**c**) etc. Ange dessutom dess storlek i tre klasser: **I** = liten (ungefär som en liten villatomt omkring 1000 m²), **m** = medel (ungefär som en liten fotbollsplan omkring 4000 m²), **s** = stor (som en idrottsplats, omkring 8000 m²), Välj den arealklass som ligger närmast.

3. Ni kan nog skriva dessa uppgifter direkt på kartan, bara det blir läsbart för oss. Skriv sålunda t ex **A**, **b**, **m** för **Allmänning, den näst bästa, i storleksklassen medel** (som en liten fotbollsplan). Vi är tacksamma om ni skickar oss en kopia av detta per post några dagar före vårt besök hos er.

4. När ni gjort detta och vi kommer på besök går vi tillsammans igenom materialet. Har ni frågor beträffande klassningen, så ställ dem gärna i förväg via telefon eller mail, så att materialet kan kännas färdigt när vårt möte är slut.

5. Sedan åker vi hem och stoppar in uppgifterna i vårt GIS-system. Alla kommuner i Skåne är med. Ange arealen i tre klasser.

I = areal som villatomt 1000 m²

II = areal som mindre fotbollsplan ca 3500 m²

III = areal som stor idrottsplats ca 8000 m² eller mer

Med bästa hälsningar

Bilaga 4.

Inventering av miljökaraktärer

Bakgrund

1. Utbildning

2. Hur länge har du arbetat på kommunen?

3. Arbetsuppgifter/ansvarsområde

Miljökaraktärerna

4. Känner till karaktärerna sedan tidigare?

5. Har du arbetat med karaktärerna tidigare?

6. Arbetar ni med miljökaraktärerna inom er kommun?

7. Hur har ni fått kunskapen om områdena ni satt ut på kartan?

8. Bor du själv i kommunen?

Namn.....

Får vi återkomma med frågor om vi skulle behöva?